

UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Prevence kriminality

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Oto Novotný, CSc.

Monika Švarcová

5. ročník

Baarova 1379

Hradec Králové - 500 00

Prohlášení o původnosti diplomové práce:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 15.5.2007

.....
Monika Švarcová

OBSAH

1. Úvod	5
2. Prevence kriminality - pojem, význam a historie prevence	7
3. Základní klasifikace prevence kriminality	10
3.1 <i>Klasifikace prevence kriminality podle strategie prevence</i>	11
3.2 <i>Klasifikace prevence kriminality podle obsahového zaměření</i>	11
3.2.1 Sociální prevence	12
3.2.2 Situační prevence	15
3.2.2.1 Zvýšení námahy spojené s pácháním trestné činnosti	18
3.2.2.2 Zvýšení rizika spojeného s pácháním trestné činnosti	19
3.2.2.3 Snížení užitku plynoucího z trestné činnosti	20
3.2.3 Viktimologická prevence	21
3.3 <i>Klasifikace prevence kriminality podle okruhu adresátů kriminality</i>	22
3.3.1 Primární prevence	23
3.3.2 Sekundární prevence	24
3.3.3 Terciární prevence	25
4. Systém kontroly kriminality v ČR	27
4.1. Republikový výbor pro prevenci kriminality v České republice	27
4.2. Prevence kriminality na místní úrovni	29
5. Delikvence mládeže	31
5.1. Charakteristika delikvence a příčiny delikventního chování a agresivity	31
5.2. Kriminogenní faktory trestné činnosti mládeže	32
5.3. Motivace trestné činnosti nedospělců	34
5.4. Systém péče o delikventní děti v České republice	37
5.5. Východiska ke snižování trestné činnosti mládeže	46
5.6. Strategie prevence kriminality v Evropě a v USA v podobě preventivních programů	49

6. Prevence kriminality v Královéhradeckém kraji	59
6.1. Preventivní aktivity Městské policie Hradec Králové	59
6.2. Preventivní program „Pořádek a bezpečí v našem městě“	61
7. Seznam citací	66
8. Seznam použité literatury	69
9. Přílohy	72

1. Úvod

Prevenci kriminality obecně a prevenci kriminality mládeže zvláště byla v posledních letech věnována velká pozornost. Po roce 1989 došlo k výraznému nárůstu kriminality. Na tento nepříznivý vývoj bylo nutné odpovídajícím způsobem reagovat. Proto politické špičky poloviny devadesátých let reflektovaly již delší dobu trvající volání z řad odborné veřejnosti po účinnějších programech prevence kriminality. Jedním z nástrojů byla zvýšená podpora, a to zejména finanční, již existujících preventivních aktivit a ve spolupráci s odbornou veřejností též hledání nových preventivních strategií. Jednou z nejdůležitějších pak byla strategie prevence kriminality dětí a mládeže spočívající v hlubším resocializačním a výchovném působení a podchylováním kriminogenních faktorů u mládeže již od útlého dětství. Vysoká pozornost věnovaná prevenci kriminality mládeže byla zcela oprávněná. U mladých lidí existuje reálný předpoklad možné pozitivní změny osobnosti mladistvých pachatelů při správně volené resocializační a reedukační strategii. Na druhé straně je však období mládí obdobím, nejen možnosti pozitivní formace, ale i obdobím, kdy může docházet k psychickým, sociálním a mravním deformitám, které mohou předznačit budoucí delikventní dráhu jedince.

V dnešní době se kriminalita mládeže opět stává palčivým problémem. Moderní společnost konzumu dnes před mladé lidi rozprostírá lákavé požitky a materiální hodnoty, o které je možno usilovat. Jejich dosažení je však reálné pouze pro část populace, nikoli však pro převážnou část lidí ze spodních pater sociálního žebříčku, ze kterých se nejčastěji rekrutují budoucí mladiství delikventi. Těm se předkládané požitky často musí jevit nedosažitelné. Navíc dnešní mladá generace odvozuje svou lidskou hodnotu pouze ze systému „mít“ a ne z čistších a morálně hodnotnějších principů, na kterých je moderní demokratická společnost založena již po staletí. Proto, aby se mladý jedinec mohl definovat ve vztahu ke svým vrstevníkům, musí se zasadit o

pro něho výhodné „přerozdělení“ materiálních statků. To je zpravidla prvním krokem na dráze budoucího delikventa.

Vzhledem k důležitosti a účinnosti preventivních aktivit se zaměřením na děti a mládež, jsem druhou polovinu této práce zaměřila právě na prevenci kriminality mládeže a s tím související otázky. Část šestá je pak věnována konkrétnímu modelu prevence kriminality mládeže v Hradci Králové, který by mohl být zdrojem inspirace pro další obdobné projekty ve větších městech České republiky, a to zejména vzhledem k vynikajícímu poměru mezi množstvím vynaložených finančních prostředků a dosaženými výsledky.

2. Prevence kriminality - pojem, význam a historie prevence kriminality

Preventivní strategie kontroly kriminality v celosvětovém měřítku a rozvoj systému prevence kriminality v České republice se v posledních letech těší stále rostoucímu významu. Prosazování preventivních strategií kontroly kriminality u nás nabylo na významu v souvislosti s rapidním vzestupem kriminality po roce 1989. Počet registrovaných trestných činů byl před rokem 1990 poměrně stabilní. Pohyboval se v průměru okolo 120 820 registrovaných trestných činů ročně. Po roce 1989 však došlo k prudkému nárůstu policií registrovaných trestných činů, který kulminoval v roce 1993. V roce 1994 lze zaznamenat pokles počtu registrovaných trestných činů a od roku 1995 pak opět pozvolný nárůst až do roku 1999, kdy dostoupil svého maxima, poté začíná zase mírně klesat.

Prudký nárůst registrované kriminality do roku 1993, ke kterému došlo, přestože zde existovaly také vlivy, které naopak působily, nebo mohly působit, v opačném směru (jednalo se zejména o dekriminálníci spočívající ve zrušení či změně některých skutkových podstat trestných činů jako bylo příživnictví, spekulace aj., ve zrušení zákona o přečinech, kdy řada jednání definovaných tímto zákonem nebyla nadále trestná), je možné vysvětlovat zejména:

- přechodem od totalitního režimu ke svobodné společnosti
- rozvojem tržní ekonomiky a zvyšováním rozdílů mezi bohatými a chudými
- dlouholetým pokříváním hodnot obyvatelstva v totalitním státě
- otevřením hranic, migrací
- demografickými vlivy (nástup silných populačních ročníků ze 70. let do věku mladistvých a mladých dospělých)
- amnestií prezidenta republiky v letech 1989 a 1990
- problematnou srovnatelností se statistikami oficiálních

institucí kontroly zločinnosti před rokem 1989.¹

Prevence kriminality v České republice ovšem musela na začátku 90. let reagovat nejen na tyto změny kvantitativní, ale též na výrazné změny podoby kriminality. Tyto změny se projevily zejména nárůstem masovosti tradiční obecné kriminality (kriminalita majetková, násilná a mravnostní), vzrůstem objemu tzv. pouliční kriminality a domácího násilí, rostoucím podílem pachatelů z řad dětí, mladistvých a žen, vzrůstem rasově motivovaných trestných činů, přeměnou tradiční hospodářské kriminality a kriminality tzv. bílých límečků v kriminalitu korporací, vzrůstající nebezpečností mezinárodního organizovaného zločinu, rostoucím počtem trestných činů spáchaných v souvislosti s drogami a jinými chorobnými závislostmi, koncentrací kriminality do velkých měst a průmyslových aglomerací atd.

Nejdůležitějším způsobem kontroly prevence kriminality do poloviny 20. století byla její trestněprávní kontrola, tj. trestněprávní postih pachatelů. Kvantitativní i kvalitativní změny kriminality v druhé polovině 20. století ovšem přispěly k tomu, že kriminální prevence začala být považována za rovnocennou s trestní represí.²

Kriminální politiku lze rozčlenit do dvou subsystémů: subsystém trestní politiky orientovaný na represivní strategie a na uplatnění trestněprávního postihu a subsystém preventivní politiky orientovaný na preventivní strategie a na provádění kriminálně-preventivních opatření.

Preventivní politika představuje ofenzivní strategii kontroly kriminality, jež spoléhá především na nerepresivní prostředky. Zabývá se eliminací sociálně patologických jevů a snižováním motivů a příležitostí k páčání trestných činů. Okruh subjektů preventivní politiky zahrnuje mimo orgány činné v trestním řízení - systém justice, policie, státní zastupitelství, soudy a vězeňství (které ovšem nehrají hlavní roli), i další instituce - např.

¹ Kuchta, J., Válková H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 140 - 141.

² Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 170 - 172.

nerepresivní orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů, církve, podnikatelské subjekty a jednotlivé občany.

Prevence kriminality (v užším smyslu) zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páčání kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejích následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislostí. Do takto koncipovaného pojmu prevence kriminality tedy nezahrnujeme prevenci pomocí represe.

3. Základní klasifikace prevence kriminality

V rámci kriminální prevence je možno se setkat s širokým spektrem preventivních aktivit, strategií, opatření a programů, jež lze členit (stejně jako prevenci kriminality samotnou) z rozličných hledisek.³

Klasifikace prevence kriminality a jejích komponent

Strategie prevence	Přímé	
	Nepřímé	
Obsahové členění prevence	Sociální	Sociální
	Situační	Situační
	Viktimologická	Individuální
Dimenze prevence (podle okruhu adresátů prevence)	Primární	
	Sekundární	
	Terciální	
Druhy preventivních opatření	Organizační	
	Technická	
	Personální	
	Výchovná	
	Jiná	
Prostředky prevence	Právní	
	Mimoprávní	
Úroveň rozvíjení prevence	Místní	Mikrostruktura
	Regionální	Mezostruktura
	Celostátní	Makrostruktura
Z časového hlediska	Predeliktní	
	Postdelikttní	

³ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 10.

3.1 Klasifikace prevence kriminality podle strategie prevence

Základním členěním preventivních strategií je jejich členění na přímé a nepřímé. Přímé preventivní strategie jsou cílené bezprostředně proti kriminalitě. Nepřímé preventivní strategie pak mají jako primární cíl celkové zkvalitnění životních podmínek, zatímco jejich efekt v podobě omezení kriminality je teprve sekundární.

3.2 Klasifikace prevence kriminality podle obsahového zaměření

Kriminalitu lze chápat jako nejextrémnější článek sociální patologie. Její zdroje spočívají v oblasti sociální a situační. V souvislosti s faktory sociálními hovoříme o příčinách a v souvislosti se situačními o příležitostech. Eliminace sociálních příčin je předmětem širokého pojetí sociální politiky (výchova, vzdělávání, osvěta, sociální zabezpečení, trh práce atp., ale také trestní politika), zatímco situační aspekty spočívají v eliminaci příležitostí k páčání trestné činnosti. Konkrétně se jedná o identifikaci podmínek usnadňujících páčání trestné činnosti (např. „legislativní mezery“, mechanismy fungování veřejné správy, přístupnost objektu trestného činu, nízká míra rizika pro pachatele a snadné vytváření zisků z trestné činnosti).

Podle obsahového zaměření lze potom preventivní aktivity třídit na prevenci sociální, prevenci situační a prevenci viktimologickou. Sociální prevence se orientuje na pachatele, je zaměřená na sociální faktory kriminality, situační na omezování příležitostí k páčání trestné činnosti a viktimologická prevence na potenciální oběti trestných činů.

3.2.1 Sociální prevence

Sociální prevence představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální prevence je součástí sociální politiky.⁴ Kriminalitu pak ovlivňuje především politika rodinná, politika zaměřená na výchovu a vzdělávání, politika orientovaná na mladou generaci, politika zaměstnanosti a politika zdravotní.

Sociální prevence je obsahově zaměřena na osobu pachatele, základním jejím cílem je modifikace chování (potenciálního) pachatele trestné činnosti.

Na základě kriminologických výzkumů bylo zjištěno, že je-li sociální prostředí optimální, člověk se s největší pravděpodobností trestného činu nedopustí a pokud ano, mají být použita opatření k jeho resocializaci. Na základě této premisy je pak koncepce sociální prevence kriminality založena na zajištění dosažení **vnitřní kontroly lidského chování** – seberegulace vlastního chování. To je taktéž jedním z hlavních cílů socializačního procesu, kterým prochází každý jedinec.

Výsledkem celého socializačního procesu je pak získávání a udržování společenských vazeb. Podle tzv. Hirschiho teorie kontroly kriminality jsou vazby, které jedinec v průběhu socializace získává, rozděleny do čtyřech úrovní:

- emocionální vazby individua s blízkými osobami
- racionální vazby individua na kalkulaci nákladů a užitku z budoucího jednání a n předjímání jeho následků
- vazby na konvenční činnosti, ať již jde zejména o práci, učení nebo smysluplný volný čas
- vazby na společenská pravidla hry a společenský systém hodnot.⁵

Absence či oslabení těchto vazeb se projevuje především v nestálosti životního stylu a s tím související nevázaností a

⁴ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 13.

⁵ Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 179.

neschopností vytvářet či udržovat pevnější osobní vazby, ve snížené schopnosti sebeovládání či ve spontánním uspokojování okamžitých potřeb. Následkem absence či oslabení sociálních vazeb, vyplývající z nedostatečné či neúplné socializaci, bývá často chování směřující ke kriminálnímu jednání.

Sociální prevence kriminality je vzhledem ke svému zaměření na vnitřní kontrolu lidského chování především prevencí kriminality mládeže. Zaměřuje se tedy zejména na děti a mladé lidi, protože hlavně ti jsou předmětem socializace. V socializaci sehrává nejdůležitější roli mikroprostředí, ve kterém dítě či mladistvý vyrůstá.

Nejdůležitějším prostředím, v němž probíhají socializační procesy a sociální integrace, je bezesporu rodina. V rodinném prostředí jsou pokládány základy výchovy a utvářeny první společenské potřeby v oblasti rozumové a citové. Selhání procesu socializace v rodině patří mezi nejzávažnější. Vzhledem k citlivosti záležitostí rodinného soužití nalézají v sociální prevenci uplatnění především opatření spadající do oblasti primární sociální prevence. Jedná se o zajištění optimálního plnění socializační funkce rodiny. Sekundární a terciální prevence je zaměřena na nestabilní, neúplné, vnitřně rozvrácené rodiny a rodiny s podprůměrnou kulturní a vzdělaností úrovní. Většina preventivních opatření směřujících k ozdravení nefunkčního rodinného prostředí je koncipována na základě dobrovolnosti, s donucením se setkáváme pouze výjimečně, např. v souvislosti s náhradní výchovou dětí či institucionálním dohledem nad dětmi.

Přední místo v procesu socializace zaujímá hned po rodině škola, která může sekundárně napravit selhání rodinné výchovy. Škola je druhým hlavním sociálním systémem odpovědným za socializaci mládeže. Jedním z hlavních úkolů školy je výchova dětí k odpovědnosti za sebe sama a k pocitu sounáležitosti s lidským společenstvím.

Práce a zaměstnání jsou taktéž významnými prevenčními faktory. Jejich význam spočívá v získávání příjmů k uspokojování nejrůznějších potřeb a v rozšiřování pozitivních sociálních

kontaktů a návyků na pozitivní kooperaci s jinými lidmi. Naopak nezaměstnanost je výrazným kriminogenním faktorem.

Klíčový význam pro sociální prevenci kriminality mají aktivity orientované na užitečné trávení volného času. Především nuda a absence možnosti realizace jedince mimo školu či rodinu jsou hlavními příčinami tenze ke kriminálnímu chování. Hlavním cílem těchto sociálně-preventivních opatření je tedy nabídnout ohroženým jedincům pozitivní alternativu trávení volného času.

Nad rámec definice sociální prevence jakožto souhrnu aktivit ovlivňujících proces socializace a sociální integrace jedince a aktivit zaměřených na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek lze do rámce sociální prevence zařadit též aspekt **vnější kontroly lidského chování**. Tato kontrola spočívá především ve fungování normativních systémů a jejich subsystémů. Jedná se hlavně o právní řád, o mravní řád a o jednotlivá náboženství.

Výsadní postavení má právní řád, který je programově vytvářen státem, vychází z kultury společnosti a jejího hodnotového systému. Uvnitř společnosti působí integrativně, kriminální chování jej však narušuje. Preventivní funkci právního řádu plní zejména trestní právo, vedle něho však nemalou měrou přispívá též množství zákonů z jiných právních odvětví. K náležitému plnění preventivní úlohy právního řádu je ovšem naprosto nezbytná kvalitní zákonná úprava a její kvalifikovaná aplikace a využívání. Při schvalování zákonů je proto důležité sledovat možný dopad nové právní úpravy na vývoj kriminality, a to z pozitivního i negativního hlediska.

Na rozdíl od právního řádu je mravní řád neformální, není dostatečně racionalizován a vytváří se většinou živelně. Respektování pravidel tohoto řádu je docilováno zejména silou veřejného mínění. V případě provinění proti morálním pravidlům nastupuje sankce v podobě odsouzení, opovržení, hanby či posměchu, naopak pozitivní reakcí společnosti na normám odpovídající chování je chvála a povzbuzení.

Nezanedbatelnou úlohu při vnější kontrole lidského chování hrají média. Působí na laickou společnost tím, jaký obraz kriminality podávají, jak objektivně referují o trestních věcech.

3.2.2 Situační prevence

Situační prevence staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností.⁶ Je zaměřena na odstraňování kriminogenních situací, na omezování příležitostí ke spáchání trestných činů a na zvyšování rizika dopadení pro pachatele.⁷ Míra výskytu trestné činnosti ve společnosti totiž závisí nejen na počtu potenciálních pachatelů a působení mechanismu vnější sociální kontroly, ale taktéž na počtu nabízejících se příležitostí k páchání trestných činů.

Situační prevence kriminality se těší celkem velkému zájmu zhruba od sedmdesátých let, kdy k jejímu rozvoji přispěla řada neúspěchů různých sociálních programů, prováděných v západních demokratických zemích po druhé světové válce. Dnes je dokonce často preferována před prevencí sociální. Je tomu tak zejména proto, že její zavádění je rychlejší, jednodušší a mnohdy i levnější, její výsledky jsou bezprostřednější zřetelnější a účinnost určitého programu situační prevence je snadněji ověřitelná. Na druhé straně je však účinnost situační prevence často pouze krátkodobá či nestálá nebo vede k přesunu kriminality.⁸

Lze rozlišit pět možných forem přesunu kriminality:

1. Teritoriální (přemístění kriminality na jiné místo).
2. Časový (změna časových parametrů téhož trestného činu na témže místě).
3. V taktice (použití nových prostředků ke spáchání téhož trestného činu).
4. V objektu, resp. cíli útoku (mění se volba oběti v téže

⁶ Gjuričová, J.: Prevence kriminality ve městech. Policista, 1996, č. 12, str. 3.

⁷ Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 180.

⁸ Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 187.

oblasti).

5. Funkční (přechod pachatele na jiný typ trestného činu).⁹

Cílem opatření situační prevence není změnit motivy pachatelova jednání ve vztahu k páčání trestné činnosti jako takové. Situační prevence má za cíl změnit situaci vhodnou pro spáchání trestného činu takovým způsobem, který dostatečně ovlivní pachatelovo rozhodnutí či schopnost konkrétní trestný čin na daném místě a v dané době spáchat.

Na rozdíl od sociální prevence, orientované na osobu pachatele a na modifikaci příčin kriminality, se tak situační kriminální prevence zaměřuje na samotný trestný čin. Jde o přímou strategii prevence kriminality.¹⁰

Největší využití nalézají opatření situační prevence zejména v případě majetkové kriminality a tzv. pouliční kriminality (krádeže aut a věcí z aut, vloupání do bytných objektů, krádeže v obchodech, vandalismus aj.), lze je však uplatnit i u některých forem násilné a mravnostní kriminality (loupeže, znásilnění aj.).

Opatření situační prevence mají převážně charakter technický, organizační a administrativní. Lze je rozčlenit do pěti základních kategorií:

- a) Zvýšení ochrany objektů, osob a věcí, kterým hrozí kriminální útok – bezpečnostní zámky, nerozbitná skla, mříže, služba vrátných a hlídačů, používání imobilizéru atp.
- b) Přemístění ohrožených věcí na bezpečnější místo – ukládání peněz v bankách, parkování motorových vozidel na hlídaných parkovištích atp.
- c) Ztížení přístupu k prostředkům vhodným pro spáchání trestného činu – např. zákonná regulace prodeje a držení střelných zbraní
- d) Zmenšení očekávaného prospěchu z trestného činu a zvýšení rizika pro pachatele – např. výrobní čísla automobilů, umístování evidenčních čísel na rámy kol, katalogizace uměleckých děl a starožitností.

⁹ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 23.

¹⁰ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str.17.

e) Zlepšení dohledu nad lokalitou – pořádková a hlídková služba policie, kamerové televizní systémy, odstraňování překážek viditelnosti atp.¹¹

Vedle tohoto rozčlenění opatření situační prevence do pěti základních kategorií existuje samozřejmě ještě celá řada dalších klasifikací, z nichž jedna z nejužitečnějších je klasifikace strategií situační prevence kriminality vypracovaná britskými kriminology Grahamem a Bennettem.¹² Rozčleňuje situační opatření do tří skupin – zvyšující námahu či rizika spojená s páčáním trestné činnosti a snižující užitek plynoucí z trestné činnosti.

Klasifikace strategie a opatření situační prevence kriminality

Strategie	Opatření
1) Zvyšující námahu spojenou s páčáním trestné činnosti	a) Ztížení dosažení cíle b) Kontrola přístupu c) Odklonění pachatelů d) Kontrola prostředků trestné činnosti
2) Zvyšující riziko spojené s páčáním trestné činnosti	a) Formální dohled b) Dohled prováděný zaměstnanci c) Přirozený dohled
3) Snižující užitek plynoucí z trestné činnosti	a) Odstranění cíle b) Označení věcí c) Stanovení pravidel

¹¹ Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 182 - 183.

¹² Graham, J. – Bennett, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a Severní Americe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, str. 94.

3.2.2.1 Zvýšení námahy spojené s pácháním trestné činnosti

Záměru lze dosáhnout čtyřmi základními způsoby:

a) Ztížení dosažení cíle

Takto orientovaná opatření se vztahují k překonávání překážek, které brání pachateli v dosažení cíle. Jedná se zejména o zvýšení fyzického zabezpečení cílů útoku použitím zámků, ocelových nebo nerozbitných materiálů a umístěním ohrožených předmětů za ploty a mříže či do bezpečnostních schránek.

Nejčastěji tato opatření směřují proti páchání loupeží, krádeží vloupáním, krádeží v obchodech, krádeží aut a věcí z aut.

Lze zvolit z několika možných způsobů:

- Zajištění či zvýšení bezpečnosti – bezpečnostní zámky, ústřední uzamykání, poplašná zařízení atp.
- Vypracování statistických přehledů o bezpečnosti – vypracovává policie či pojišťovny; týkají se požadavků na bezpečnost určitých budov
- Propagační kampaně – adresáty jsou občané, vedou ke změně chování občanů s cílem zvýšit jejich bezpečnost
- Vydávání stavebních a projekčních předpisů – cílem je zejména dosažení větší bezpečnosti u nových objektů
- Pojišťovací stimuly

b) Kontrola přístupu

Páchání některých trestných činů může být zabráněno již tím, že se vyloučí přístup k určitému cíli nebo do určité oblasti.

c) Odklonění pachatelů

Jde o odvrácení pachatelů od potenciálních cílů – např. oddělení potenciálních fotbalových výtržníků od příznivců soupeře na stadionech či při vcházení na něj nebo oddělení vzájemně nepřátelských účastníků pouličních shromáždění.

d) Kontrola prostředků trestné činnosti

Výskyt určitých trestných činů lze omezit kontrolou a odstraněním prostředků, které by mohly sloužit k páčání trestné činnosti. Tak např. kontrola účastníků letecké dopravy, zda u sebe nemají zbraň nebo výbušninu, vede ke snižování počtu únosů letadel. Potenciál násilí na fotbalových stadionech lze snížit prohlídkou fotbalových fanoušků při vstupu do areálu. Patří sem též kontrola prodeje a držení zbraní prostřednictvím dostatečně přísných právních předpisů a jejich důsledná realizace.

3.2.2.2 Zvýšení rizika spojeného s páčáním trestné činnosti

Riziko spojené s páčání trestné činnosti se zvýší, zejména pokud je zvýšena míra skutečného nebo alespoň vnímaného nebezpečí dopadení, zadržení a odsouzení pachatele dané trestné činnosti.

V praxi se jedná o rozmanité formy dohledu; především se pak jedná o následující tři druhy dohledu:

a) Formální dohled

Ochrana osob a majetku osobami k tomu určenými (policisté, pracovníci bezpečnostních služeb)

b) Dohled prováděný zaměstnanci

Provádějí jej osoby, jejichž prvořadou náplní práce je činnost jiná než preventivní, nicméně do určité míry je prevence kriminality s výkonem jejich zaměstnání spojena (prodavači, vrátní, hoteloví recepční, domovníci)

c) Přirozený dohled

Ochrana osob a majetku řadovými občany vedle jejich každodenních činností, zejména v místě jejich bydliště a v jeho okolí.¹³

Přirozený dohled vychází z myšlenky tzv. „udržitelného (hájitelného, chránitelného) prostoru“, jejímž hlavním zastáncem

¹³ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 18 - 22.

je Oscar Newman.¹⁴ Vytvářením skutečných nebo symbolických překážek vymezujících prostory, které jsou pod kontrolou obyvatel dané oblasti, se maximalizuje potenciál přirozeného dohledu. Díky fyzickým charakteristikám určité oblasti (zejména projektováním, rozmístěním a uspořádáním budov a prostranství kolem nich) jsou potenciální pachatelé trestných činů odrazeni, v důsledku zvyšování rizik spojených s kriminálním jednáním.

Efektivita přirozeného dohledu však do značné míry závisí na ochotě jednotlivců zasáhnout v konkrétních situacích. Ta pak korelativně souvisí s mírou, v níž občané pociťují sounáležitost se společenstvím.

K angažovanosti občanů v prevenci kriminality mohou přispět občanské či sousedské hlídky, jež napomáhají hlídkovou a obchůzkovou službou policii a upozorňují ji na hrozící spáchání trestného činu, ale i na bezpečnostní závady či pohyb cizích či podezřelých osob. Dělicí čára mezi aktivní veřejnou angažovaností a nepřípustným zasahováním je však velmi tenká a nezřídka dochází k tomu, že aktivity žádoucí přerostou až k pokusům brát zákon tzv. do vlastních rukou a řešit problémy s kriminalitou přímou akcí.¹⁵

3.2.2.3 Snížení užitku plynoucího z trestné činnosti

Užitek, který by mohl vyplynout ze spáchání trestného činu, lze omezit snížením (resp. dokonce vyloučením) očekávaného zisku. Lze rozlišit přinejmenším čtyři způsoby jak toho docílit:

a) Odstranění cíle

Jde např. o zavádění bezhotovostních výplat zaměstnancům, stanovení limitů pro doručování finančních částek poštovními doručovateli, využívání bezpečnostních schránek atp.

b) Označení věcí

¹⁴ Graham, J. – Bennett, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a Severní Americe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, str. 119.

¹⁵ Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 186 - 187.

Označení věcí snižuje jejich potenciální užitek pro pachatele tím, že je po odcizení lze snáze identifikovat. Věci se tak stávají obtížněji zpeněžitelným i upotřebitelnými.

c) **Odstranění lákadel**

Takovými lákadly mohou být šperky nošené na ulici nebo cenné předměty zanechané v parkujícím autě. Jedná se však i o projevy chátrání nebo pustnutí budov, které svádějí k vandalismu.

d) **Stanovení pravidel**

Vypracování jasných a srozumitelných předpisů pro různé oblasti života společnosti může přispět k pozitivní změně struktury příležitostí k páchání trestných činů. Preventivní význam těchto předpisů spočívá v tom, že regulují a kontrolují chování zaměstnanců i veřejnosti. Omezují též možnost potenciálních pachatelů uchýlovat se k výmluvám nebo jiným technikám neutralizace.¹⁶

3.2.3 Viktimologická prevence

Prevence viktinnosti a pomoc obětem trestných činů je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové i individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností.¹⁷ Užívá metody sociální i situační prevence, a to podle míry ohrožení na primární, sekundární i terciární úrovni.

Prevence viktinnosti by měla zahrnovat přípravu lidí na osvojení si a uplatňování preventivních opatření, jimiž by mohli snížit riziko svého ohrožení kriminalitou.

Podstatou viktinnologické prevence je tak především její informační moment (různé formy osvěty, jak se vyhýbat kriminogenním situacím, popř. jak se v nich chovat). Dále pak jde

¹⁶ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str.22.

¹⁷ Gjuríčová, J.: Prevence kriminality ve městech. Policista, 1996, č. 12, str. 3.

o vštěpování některých obecných a speciálních zásad ochrany ohrožených osob a jejich majetku. Osoby a skupiny s vyšším rizikem viktimizace jsou též vybavovány vhodnými prostředky nebo se jim dostává i výcviku v příslušných sebeobraných technikách i v psychologickém působení na útočníka v době hrozícího nebezpečí.

Prevence viktimnosti se může uskutečňovat všeobecně, ve vztahu ke všem lidem – jejich vzděláváním, informováním o nebezpečnosti kriminality, jejich výcvikem v preventivním chování, propagací technických možností ochrany před trestnou činností, zejména majetkovou, ale i násilnou. Může však být i velmi adresná ve vztahu k určitým sociálním skupinám či jednotlivcům a realizovat se formou skupinového nebo individuálního poradenství, nácviku reagování v situaci ohrožení apod. Důležitost takové přípravy je podtržena zkušeností, že část obětí podněcuje pachatele k útoku, a to pasivně, např. způsobem života, či neopatrným chováním, nebo dokonce pachatele aktivně provokuje.¹⁸

Jak informační, tak poradenská složka prevence viktimnosti mají ovšem být pojaty tak, aby nezvyšovaly v očích občanů strach ze zločinu jakožto subjektivně pocíťované riziko viktimizace.

3.3 Klasifikace prevence kriminality podle okruhu adresátů

Sociální a situační přístupy se vzájemně doplňují v primární prevenci – adresátem je předem neurčený okruh osob, resp. celá společnost), sekundární prevenci – orientovanou na rizikové skupiny potenciálních pachatelů nebo potenciálních obětí, a terciární prevenci – zaměřenou na pachatele a oběti v zájmu prevence recidivy.

---

¹⁸ Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str.24.

3.3.1 Primární prevence

Primární prevence je nepřímou strategií prevence kriminality. Omezování kriminality tedy není jejím výslovně stanoveným cílem. Nezaměřuje se jen na předem stanovený okruh osob, ale představuje preventivní působení na nejširší veřejnost.

Primární prevence tedy zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na širokou veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména děti a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích.

Nejširší uplatnění nalézá primární prevence v oblasti prevence sociální. Spočívá převážně v optimalizaci životních podmínek, zvláště sociálních, ale materiálních, v péči o fungování oněch prosociálních aktivit, které vedou k výhodné socializaci jedinců a pozitivnímu vývoji společnosti jako mnohvrstevného celku.¹⁹

Primární situační prevence pak společným jmenovatelem všech opatření, která sledují zlepšení bezpečnostní situace na území celého státu. Může přitom jít o opatření informační, organizační, ekonomická a technická. Příslušné aktivity se zde zaměřují zejména na fyzické prostředí a na faktory, které ovlivňují příležitosti k páčání trestných činů.²⁰

Primární prevence viktimitnosti spočívá především v cílevědomém a systematickém informování veřejnosti na území celého státu. Kriminálně preventivní kampaně v masmédiích by měly usilovat o změnu názoru veřejnosti na kriminalitu a na činnost systému trestní justice tak, aby byly blíže realitě, zvýšil se pocit odpovědnosti občanů a jejich ochota podílet se na prevenci kriminality. Zvláště by však občané měli být informováni o způsobech zajištění osobní bezpečnosti a zabezpečování majetku.

¹⁹ Večerka, K a kol.: Prevence kriminality v teorii a praxi. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 7.

²⁰ Graham, J. – Bennett, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a Severní Americe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, str. 25.

3.3.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence je chápána jako přímá strategie orientovaná na jedince a skupiny kriminálně rizikové.

Sekundární prevence naproti prevenci primární nalézá své těžiště v trestní politice a jejím praktickém prosazení s přihlédnutím k dosahu generální prevence. Míjí se jí kromě generální a speciální trestněprávní prevence především včasné rozpoznání kriminogenních podmínek a jejich ovlivnění.²¹

Sekundární prevence se tedy zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací.

Preventivní opatření z oblasti sekundární prevence se týkají ve velké míře mládeže a často zasahují i do sféry volného času. Úloha školy při zjišťování problémových situací u mladých lidí s následnými zásahy do těchto problémů je zde klíčová.

Těžiště sekundární sociální prevence tak spočívá v cílově zaměřené činnosti informační a poradenské a specializovaných aktivitách z oblasti sociální péče, vykonávaných prostřednictvím poraden, linek důvěry, sociálních pracovníků okresních (obvodních úřadů) a výchovných poradců ve školách, protidrogových koordinátorů.

Sekundární situační prevence je co do faktické náplně svých opatření odlišitelná od primární situační prevence jen velmi obtížně. Její sekundárnost je dána spíše tím, že směřuje ke zlepšení bezpečnosti situace v místech se zvýšeným ohrožením kriminalitou (centra velkoměst, velké průmyslové aglomerace, sídliště apod.).

²¹ Kaiser, G.: Kriminologie: Úvod do základů; Z něm. Přel. Helena Válková. 1. vyd. Praha; Mnichov: C. H. Beck, 1994, str. 92.

Sekundární prevence viktimnosti pak záleží především v informování, popř. výcviku těch sociálních skupin a jednotlivců, které jsou vystaveny zvýšenému riziku viktimizace.

3.3.3 Terciární prevence

Terciární prevence (nazývaná někdy „postdeliktní prevence“) spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení atp.). Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí. Jde o přímou strategii prevence kriminality.

Terciální prevence se tedy vzhledem ke svému vymezení uskutečňuje zejména pohlávkou tresty, ukládáním a výkonem trestů a ochranných opatření a prostřednictvím postpenitenciární péče.

Terciální sociální prevence je vesměs velmi blízká a podobná sekundární sociální prevenci, uplatňuje se však v rovině resocializační.

Opatření terciální situační prevence se týkají konkrétních lokalit a komunit, které jsou již zasaženy vysokou kriminalitou určitého druhu (např. krádežemi vloupáním, či loupežemi).

Terciální prevence viktimnosti směřuje k rehabilitaci osob, které se již staly oběťmi trestné činnosti, resp. spočívá v informování a výcviku těchto osob s cílem zabránit jejich opakované viktimizaci.²²

Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí resortu Ministerstva práce a sociálních věcí a v některých souvislostech i

²² Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 25 - 27.

Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany.

4. Systém kontroly kriminality v ČR

Prevence kriminality ve městech tvoří základ systému prevence kriminality v České republice. Na centrální úrovni odpovídá za tvorbu koncepce a metodiky preventivní politiky vlády ČR Republikový výbor pro prevenci kriminality. Prostředníkem mezi republikovým výborem a městy je Ministerstvo vnitra.

4.1 Republikový výbor pro prevenci kriminality v České republice

Republikový výbor pro prevenci kriminality je platformou pro meziresortní spolupráci, koordinaci a iniciaci preventivních činností na úrovni ústředních orgánů státní správy. Členy jsou zástupci ministerstev vnitra, spravedlnosti, práce a sociálních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy, obrany, zdravotnictví, financí a meziresortní Protidrogové komise. Předsedou je ministr vnitra, místopředsdou první náměstek ministra vnitra. Činnost sekretariátu zajišťuje odbor prevence Ministerstva vnitra. Ten také plní funkci zprostředkovatele mezi Republikovým výborem pro prevenci kriminality a obecními zastupitelstvy, nevládními organizacemi a dalšími institucemi vyvíjejícími aktivity v oblasti sociální prevence, prevence kriminality a prevence drogových závislostí.

Republikový výbor vznikl na základě usnesení vlády ČR č. 617 z 3. listopadu 1993 jako meziresortní, koordinační a metodický orgán zřízený při ministerstvu vnitra. Zajišťuje preventivní práci též po stránce politické, legislativní a v některých nutných případech i po stránce finanční a materiální pomoci.²³

²³ Večerka, K. a kol.: Prevence kriminality v teorii a praxi. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 159.

Úkolem republikového výboru je zejména:

- koordinovat činnost příslušných ústředních orgánů státní správy v oblasti prevence kriminality
- spolupracovat s občanskými iniciativami a hnutími, církvemi a hromadnými sdělovacími prostředky v oblasti prevence kriminality
- iniciovat činnost v oblasti prevence kriminality a podporovat vznik místních komisí pro prevenci kriminality, jejichž složení by bylo obdobné jako složení republikového výboru pro prevenci kriminality
- vypracovávat a realizovat na základě meziresortní spolupráce projekty a programy prevence kriminality respektující místní podmínky
- vyhodnocovat účinnost preventivních programů
- předkládat vládě ČR zprávy o stavu účinnosti prevence kriminality v ČR.

Při realizaci resortních programů sociální prevence a prevence kriminality se prokázalo, že prevence kriminality nemůže být efektivní bez systémové spolupráce co nejširšího spektra institucí a organizací v místě, kde se preventivní programy uskutečňují, bez angažovanosti občanů a bez částečné podpory státu. Potvrdilo se, že nezastupitelné místo při uskutečňování preventivních programů mají obce a že nejúčinnější je komplexní přístup k prevenci kriminality, samosprávy, policie i církevní a nevládní organizace.

To je také důvod, proč se základem systému prevence kriminality v České republice staly programy prevence kriminality ve městech zatížených vysokou mírou trestné činnosti. Tyto programy se realizují prostřednictvím Programu prevence kriminality na místní úrovni – Partnerství.

4.2 *Prevence kriminality na místní úrovni*

Program Partnerství umožňuje na místní úrovni rychle reagovat na aktuální negativní vývoj trestné činnosti a dalších sociálně patologických jevů.

Konkrétně se jedná o iniciaci a finanční podporu aktivit sociální a situační prevence orgánů státní správy, samosprávy, policie a nevládních organizací zaměřených na snížení kriminality ve městech a obcích. Za realizaci a koordinaci programů nesou odpovědnost zastupitelstva obcí.

Základem programu Partnerství je součinnost subjektů zapojených do problematiky prevence kriminality. Záběr programu je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky. Hlavním cílem programu Partnerství je zvyšování pocitu bezpečí občanů a snižování kriminality ve městech a obcích.

Program Partnerství představuje inovaci Programu prevence kriminality na místní úrovni (původně Komplexního součinnostního programu prevence kriminality na místní úrovni - tzv. KSP), který byl v letech 1996 - 2004 postupně realizován v 95 městech ČR s počtem obyvatel nad 10 tisíc. V rámci programů těchto měst bylo podpořeno přes 3 tisíce projektů v celkové částce přes 550 milionů korun.

Cíle programu:

- zvyšovat pocit bezpečí občanů,
- rychle reagovat na aktuální negativní vývoj trestné činnosti a specifické problémy v konkrétních lokalitách a tím snižovat míru a závažnost trestné činnosti,
- předcházet páčání trestné činnosti a omezovat příležitosti k páčání trestné činnosti.

Prostředky k naplňování cílů:

- navázání úzké spolupráce Policie ČR s místními orgány veřejné správy, nestátními neziskovými organizacemi i dalšími subjekty podílejícími se na preventivních aktivitách,
- uplatňování principů community policing v systému řízení Policie ČR,
- prosazování metod community policing v praktické činnosti policie na místní úrovni,
- realizace konkrétních dílčích projektů programu Partnerství.

Základním předpokladem realizace programu Partnerství je analytická, signalizační a iniciativní role Policie ČR, zejména krajských správ, okresních ředitelství a obvodních (místních) oddělení Policie ČR. Program vychází ze skutečnosti, že Policie ČR má nejúplnější a nejobjektivnější informace o trestné činnosti a jejích vývojových trendech v regionu. Proto je institucí, která kompetentně iniciuje řešení konkrétních negativních jevů a současně se spolupodílí na výběru adekvátních opatření.

Program Partnerství je založen na úzkém - partnerském - vztahu Policie ČR s obcemi, krajskými úřady a dalšími subjekty při komplexním řešení dílčích jevů kriminality v rizikových lokalitách a při přípravě a realizaci opatření (projektů), která mají za cíl minimalizovat místní kriminogenní podmínky a pozitivně ovlivňovat pocit bezpečí občanů. Nezbytná je úzká spolupráce policie s manažery prevence kriminality KÚ a s manažery prevence kriminality měst, která navazují na svoji účast v Programu prevence kriminality na místní úrovni (KSP) a realizují vlastní preventivní programy.

5. Delikvence mládeže

5.1 Charakteristika delikvence a příčiny delikventního chování a agresivity

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páchání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině. Trestná činnost je ve většině případů páchána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Impulsem pro trestnou činnost je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu. Trestná činnost se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.

Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí. Věci získané z trestné činnosti bývají rozdávány ve skupině. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti.

Pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních charakteristik a společných „zkušeností“, které do značné míry předurčují jejich asociální vývoj. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání, problémy související se školní docházkou, ztroskotání v povolání, generační úpadek, nízký sociální status, sociální a kulturní vyloučení, nestrukturovaný volný čas trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky, poruchy chování a nezvládnutelnost, snížený intelekt, drogová a alkoholová závislost, extremistické postoje apod.

5.2 Kriminogenní faktory trestné činnosti mládeže

Alkohol a jiné návykové látky

Vliv alkoholu na páčání trestné činnosti nepřesahuje u mladistvých hranici 10%, přičemž výrazně kolísá podle druhu kriminality. Obecně není vliv alkoholu u nedospělců a mladistvých při páčání trestné činnosti pokládán za příliš významný, ale spíše okrajový; výjimku tvoří pouze trestná činnost násilného výtržnického charakteru. Vliv alkoholu jako kriminogenního faktoru posiluje okolnost, že oproti minulosti již v současné době téměř neexistují dříve běžné kontroly podávání alkoholu nezletilým.

Pokud jde o jiné návykové látky a zejména drogy, drogová scéna mladistvých a nedospělců jako pachatelů těchto deliktů je charakterizována naprostým ústupem od tzv. „čičačství“ (toluen a jiné těkavé látky), naopak do popředí se dostávají zejména tzv. měkké drogy (marihuana, hašiš), které jsou mezi mladistvými vysoce rozšířené (prakticky běžně dostupné) a též tvrdé drogy (pervitin, heroin), které sice tak rozšířené nejsou, nicméně vzhledem ke svému dopadu jsou pro uživatele ještě závažnější.

Vliv psychotropních a omamných látek je zřetelný především u majetkové trestné činnosti, protože právě jejím prostřednictvím si pachatelé opatřují finanční prostředky na obstarání drogy.

Závadové prostředí v rodinách

Závadové prostředí v rodinách je všeobecně považováno za fenomén, jímž je kriminalita sledovaných věkových kategorií nejvýrazněji ovlivňována. Nejčastěji mezi příčinami figuruje negativní příklad rodičů či sourozenců, kteří se sami dopouštějí trestných činů. Další příčinou ovšem bývá i nezáměr rodičů o způsob využívání volného času dětí, neschopnost či neochota jej jakkoliv pozitivně ovlivnit. Bez významu není ani nízká kulturní či sociální úroveň rodiny. Velmi závažným faktorem je pak špatné zacházení s dětmi a týrání ze strany rodičů či příbuzných. Tento

sociálně nežádoucí jev může mít značné negativní důsledky jak pro další individuální život oběti, tak pro společnost, neboť, mimo jiné, u některých z postižených dětí může spolupůsobit při vytváření jejich kriminální kariéry.²⁴

Záškoláctví

Záškoláctví jako typický kriminogenní faktor se nejčastěji vyskytuje u učňovské mládeže a v případě nedospělců u žáků zvláštní školy. Negativním rysem záškoláctví z pohledu kriminality je skutečnost, že při záškoláctví vzniká široký časový prostor, který je některými mladistvými a nedospělci využíván ke sdružování v různých skupinách, v nichž následně dochází k vzájemnému podněcování k páčání trestné činnosti, popř. i k prvním zkušenostem se zneužíváním návykových látek. Záškoláctví je jedním z prvních signálů budoucího kriminálního jednání mladistvého či nedospělce.

Negativní vliv prostředí různých part

Nedostatečný vliv rodiny na výchovu mladistvých a dětí, nedostatek zájmové činnosti, neexistující citové vazby a také nadbytek volného času vytvářejí situaci, kdy mládež tráví většinu svého času „na ulici“ a jejich jednání je následně determinováno vlivem tohoto prostředí. Počátek vzniku part úzce souvisí se záškoláctvím, neboť žáci, kteří buď propadají, nebo chodí za školu, se sdružují do part, kde ve společnosti případně i dospělých osob (mnohdy osob s kriminální minulostí) páčají trestnou činnost. Jde zde především o problém velkých měst a velkých sídlištních celků. Negativní vliv part je pokládán za druhý nejvýznamnější faktor působící na páčání trestné činnosti mládeže (po rodinném prostředí).

Existují sice tradiční party, v jejichž čele stojí nějaká vedoucí osobnost, avšak převažují spíše volnější formy part, jejíž

²⁴ Martinková, M.: Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině. 1. vyd. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 1.

členové se znají ze školy, z ulice, z restaurací, přičemž iniciátor trestné činnosti, převážně majetkové povahy, nebývá vždy totožný. Trestné činnosti se tito pachatelé nedopouštějí ve stejném stabilním společenství, ale spíše nahodile se utvářejících skupinách, a ani její výtěžek si vždy nerozdělují stejným dílem, každý si ponechá to, co na místě odcizil.

Ostatní negativní vlivy (zejména tzv. gamblerství a prostituce)

Motiv opatřit si trestnou činností prostředky k uspokojení nutkové a nezvládnutelné potřeby hraní (tzv. gamblerství) je prokazována jen zcela ojediněle.²⁵ Spolu s gamblerstvím a drogovou závislostí pak souvisí další patologický jev, který se v posledních letech začal hojně vyskytovat, a to prostituce nezletilých a jejich účast na pornoprodukcí. Tyto dvě činnosti zpravidla slouží k pokrytí finančně velmi náročných výše zmiňovaných forem závislostí, jelikož prostituce a pornografie jsou vysoce výnosná „odvětví“, kde lze finanční prostředky získat rychle a, dle představ značné části mládeže, téměř bezpracně.²⁶

5.3 Motivace trestné činnosti nedospělců

Pro motivaci trestné činnosti nedospělců je charakteristické, že v mnoha případech se jedná o důsledek nezralosti těchto jedinců, když ani samotní pachatelé nejsou s to náležitě vysvětlit pohnutku svého jednání. Trestné činnosti se dopouštějí především děti ve školách či v blízkosti svého trvalého bydliště, přičemž dominantní u nich je v případě majetkové kriminality skupinová trestná činnost, což má zřejmě psychologický dopad i v tom, že si tímto způsobem dodávají odvahy k trestné činnosti. Méně často,

²⁵ Kopecká, B.: Zvláštní zpráva o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci. Příloha časopisu Policista č. 10/1998.

²⁶ Marešová, A.: Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku. 1. vydání. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 34.

v případě nedospělců na rozdíl od mladistvých, se stává subjektem jejich trestné činnosti pro ně neznámá osoba.

Mladiství i nedospělci páchají především majetkovou trestnou činnost, jejímž motivem bylo úsilí nabýt rychle a pokud možno bezpracně finanční prostředky potřebné k uspokojení jejich krátkodobých potřeb zaměřených na získání atraktivního a luxusního zboží, jež je pro ně jinak zcela cenově nedostupné, jakož i na nákup alkoholu, tabákových výrobků, drog, úhrady za jízdu taxíkem, opatřování si peněz na diskotéky, prostředky k hraní na hracích automatech apod. Do značné míry se jedná i o reakci na převažující konzumní způsob života společnosti. V pozadí určující motivace majetkových deliktů je často touha vyrovnat se vrstevníkům ze sociálně silnějších poměrů. Význam má nepochybně i skutečnost, že většina mladistvých pachatelů po skončení základní školy nenastoupila do učebního poměru, nebo ho svévolně opustila, nepracuje, popř. evidentně pracovat ani nechce. Na druhé straně však mají tyto osoby značně vysoké požadavky na styl života. Pak dochází i k tomu, že děti odcizují vysoké peněžní částky svým rodičům, podnikatelům přesto, že doma mají zajištěný vysoký životní standard. K tomu přistupují takové jevy, jako je nedostatek odpovědnosti, neúcta k hodnotám vůbec a majetku zvláště, k dodržování norem všeho druhu upravujících život ve společnosti.

Pokud jde o trestnou činnost násilného charakteru, je zpravidla páchána jako projev neúcty k životu a zdraví. Častou motivací je potřeba či snaha demonstrovat svoji sílu, zvýraznit se, imponovat svým vrstevníkům a získat jejich uznání, obdiv, ale i vytvořit si určité vůdčí postavení v partě.

U stále se častěji vyskytujícího trestného činu loupeže šlo převážně o útoky namířené vůči starším lidem, ale i dětem. Pokud byli předmětem útoku dospělí, tyto útoky byly páchány skupinami mladistvých nebo nedospělců. Objevily se dokonce i případy loupežných přepadení za použití zbraní či jejich atrap. Tato forma trestné činnosti se vyznačuje stále větší (někdy racionálně zjevně neodůvodněnou) mírou agresivity a brutality.

Zaznamenány byly rovněž případy, kdy se sice mladiství pachatelé na loupež důkladně připravili do nejmenších podrobností, nicméně poté, co jejich jednání vedlo k vytouženému cíli, počínali si již nepromyšleně a v podstatě jednali skutečně jako děti.

Trend záležející v nárůstu brutality se projevil nikoli jen u mladistvých, ale i u nedospělých pachatelů poměrně velmi nízkého věku.

Obtížně bývá nalézána motivace u nejrůznějších, taktéž často frekventovaných, výtržnických a vandalských činů, které jsou projevem neúcty vůči uznávaným hodnotám, nejen majetkovým, ale i vůči veřejnému pořádku, a svědčí o absenci základních morálních zásad u těchto jedinců. Zdá se však, že na vzniku tohoto krajně neuspokojivého stavu nese výrazný podíl výchova. Vysoká míra bezcitnosti je v této souvislosti konstatována u stále čtenějšího trestného činu týrání zvířat.

Trestné činy páchané z rasových pohnutek mladistvými sice nepatří svým počtem k rozhodujícím, ale o to závažnější jsou z hlediska společenské nebezpečnosti.

Motivací při páchání trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a šíření toxikomanie byla ponejvíce touha po dosud nepoznaných prožitcích, snaha imponovat v okruhu známých a vyzkoušet něco, o čem se široce hovoří a diskutuje. Poměrně často se vyskytující sexuálně motivované trestné činy jsou v řadě případů mladistvými a nedospělci páhány pod vlivem požitého alkoholu.

U trestného činu pohlavního zneužívání, je-li páchán mladistvými pachateli, se objevuje také motiv v podobě vzájemné citové náklonnosti mezi pachatelem a poškozenou osobou. Naproti tomu u nedospělců může být motivací spíše sexuální nezralost. U trestných činů vydírání motivace spočívá dílem v úsilí prezentovat svou tělesnou sílu a převahu a dílem ve snaze získat majetkové či jiné výhody (vynucování různých úsluh, jídla, peněžních částek či sexuálních praktik).

Z dalších motivů, které se vyskytují v některých případech spáchání trestného činu poškozování cizí věci, a to zvláště u

nedospělců, je možno zmínit i recesi (např. požáry založené ve sklepních boxech panelových domů nebo poškození železniční tratě s následným vykolejením lokomotivy) anebo neochota jít další den do zaměstnání spojená s touhou po dobrodružství (založení rozsáhlých požárů, které potom členové dobrovolných sborů pomáhali hasit, s nárokem na náhradní volno).²⁷

5.4. Systém péče o delikventní děti v České republice

Systém péče o delikventní děti tvoří soustava institucí působících v rámci sociální i kriminální politiky, jejichž práva a povinnosti určuje příslušná legislativa. Svoji nezastupitelnou roli zde mají i nevládní neziskové organizace, a to zejména v oblasti resocializačních programů, zájmových volnočasových aktivit, nízkoprahových a kontaktních center, prevence závislostí a s nimi spojené trestné činnosti, apod. Prevence trestné činnosti dětí je i prioritou Republikového výboru pro prevenci kriminality (dále jen "Republikový výbor") i jednotlivých resortů v něm zastoupených.

Resorty, do jejichž působnosti spadá péče o delikventní děti, jsou Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo zdravotnictví. Resorty se zaměřují především na zkvalitňování politiky mládeže, rodinné, vzdělávací, zaměstnanosti a trestní a tvorbu příslušné legislativy.

V následujícím textu jsou uvedeny hlavní činnosti jednotlivých resortů v oblasti péče o delikventní děti.

Ministerstvo vnitra

V rámci resortu se problematikou delikventních dětí zabývá Policie ČR a některé útvary Ministerstva vnitra. Hlavní úkoly resortu spočívají v oblasti analytické a vyhodnocovací, která má úzký vztah k plánování preventivních opatření a dále v oblasti odhalování a vyšetřování trestné činnosti. Na Ministerstvu vnitra

²⁷ Gjuríčová, J.: Aktuální stav a výchova ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. Časopis Sociální práce č. 4/1998, str. 36 – 41.

se danou problematikou zabývá odbor bezpečnostní politiky (v rámci formulování bezpečnostní politiky státu), odbor azylové a migrační politiky (problémy spojené s dětskými žadateli o azyl) a odbor prevence kriminality, který plní i roli sekretariátu Republikového výboru pro prevenci kriminality.

Klíčovým nástrojem resortu vnitra v oblasti snižování trestné činnosti dětí, který soustřeďuje výše uvedené úsilí, je Program prevence kriminality na místní úrovni. Vláda na něj poskytuje z kapitoly VPS státního rozpočtu finanční prostředky formou účelových dotací. Prioritně jsou podporovány projekty primární, sekundární i terciární sociální prevence směřující k neorganizovaným a ohroženým skupinám dětí. V letech 1996 - 2004 bylo podpořeno téměř 1 600 projektů rozšiřujících nabídku sportovních činností a volnočasových aktivit pro děti. Patří sem zejména vybavení školních hřišť, jejich zpřístupnění v mimoškolních hodinách, zřízení sídlištních a meziblokových plácků, skate a in line areálů, kluboven nebo organizování prázdninových pobytů. Další skupinou projektů jsou aktivity určené dětem s výchovnými problémy nebo mladistvým pachatelům. Jedná se např. o poradenská a krizová zařízení, linky důvěry, nízkoprahové klubovny a resocializační a výchovné programy. Ve městech začleněných do Programu jsou vytvořeny podmínky pro spolupráci mezi institucemi veřejné správy (Policie ČR, veřejné správy, justičních orgánů, škol a nestátních neziskových organizací), které působí v oblasti prevence kriminality na všech úrovních - primární, sekundární i terciární.

V rámci systémového přístupu k péči o delikventní děti byl v roce 1999 nastartován ostravský projekt Centrum včasné intervence ("CVI"). Pilotní fáze projektu byla realizována v letech 1999 - 2001 v úzké spolupráci Ministerstva vnitra s Magistrátem města Ostravy, Městským ředitelstvím Policie ČR v Ostravě, střediskem Probační a mediační služby ČR a Ministerstvem práce a sociálních věcí. V prvních letech byl projekt z velké části financován z prostředků vyčleněných ve státním rozpočtu na oblast prevence kriminality. Poskytnutá dotace dosáhla v letech 1999 - 2001 částky 6 500 000,- Kč. Finanční prostředky byly

použity na vývoj softwaru, vybavení počítači 13 obvodních oddělení Policie ČR, pracoviště CVI při odboru sociálních věcí, střediska probační a mediační služby a pracoviště kurátorů pro mládež na úřadech městských obvodů. V rámci projektu proběhl vzdělávací tříletý specializační kurz v rozsahu 380 hodin pro kurátory pro mládež a sociální pracovníky (v současnosti probíhá jeho akreditace jako jednoho z programů celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků).

V roce 2001 bylo CVI včleněno do struktury odboru sociálních věcí a zdravotnictví města Ostravy a je nadále spravováno z rozpočtu města.

Informační systém, který byl v rámci CVI vytvořen, umožňuje rychlé předávání informací mezi subjekty péče o delikventní děti, bezprostřední sociální intervenci ve prospěch klienta, plánování specifických preventivních opatření v rámci města a zpětnou kontrolu kvality činnosti jednotlivých článků systému, do něhož jsou zapojeny i nestátní neziskové organizace. Díky speciálně vyvinutému softwaru byla vytvořena ojedinělá databáze populace delikventních dětí v Ostravě, která k počátku roku 2004 obsahuje cca 13 000 hlášení o 6 000 klientech a řadu dalších důležitých informací, např. o místech páchaní trestné činnosti, struktuře a vztazích pachatelů, družích trestné činnosti, o zatížených lokalitách atp. Realizace pilotního projektu CVI v Ostravě přinesla řadu zkušeností, které vyústily do zpracování projektu Systém včasné intervence ("SVI"), který je v roce 2004 ověřován ve městě Svitavy. SVI je určen především obcím s rozšířenou působností (tzv. obce III. typu). Páteří je, obdobně jako u CVI, informační propojení policie, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a orgánů justice. Informační systém spravují orgány sociálně-právní ochrany dětí a informace, které se v něm soustřeďují, jsou přístupné (přímo) subjektům (uživatelům), kteří jsou ze zákona oprávněni se s nimi seznamovat. K projektu SVI je připojen subprojekt týkající se detekce týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, do něhož jsou napojeni lékaři, učitelé, pedagogicko-psychologické poradny, apod. (tzn. subjekty, které mohou přijít s těmito dětmi do kontaktu). Projekt SVI je součástí

Strategie prevence kriminality na léta 2004 - 2007. V roce 2005 bude zpracována jeho metodika a projekt bude připraven k využití pro další obce s rozšířenou působností.

Oproti roku 1999 jsou ve struktuře útvarů Policie ČR (Policejní prezidium ČR, krajské správy, okresní ředitelství, útvary pro odhalování organizovaného zločinu) vyčleněna systemizovaná místa specialistů na mládež. Tito specialisté jsou průběžně vzděláváni v rámci Instrukčně metodických zaměstnání, kterých se pravidelně účastní i zástupci institucí, s nimiž Policie ČR bezprostředně spolupracuje. To se týká především kurátorů pro mládež, státních zástupců, pracovníků Probační a mediační služby ČR a nestátních neziskových organizací. Přetrvávajícím problémem je, že specialisté na mládež jsou však často odvoláváni na jinou práci, účelově jsou využíváni k činnosti v pracovních skupinách a k řešení případů v jiných oblastech. Svěřenou problematiku pak plní pouze okrajově, vyhledávací a preventivní činnost minimálně. Tato situace je patrná zejména u okresních (městských, obvodních) ředitelství Policie ČR.

Činnost Policie ČR je provázána s řadou subjektů a institucí. To se týká zejména justičních orgánů, státního zastupitelství, Probační a mediační služby ČR a orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Spolupráce ve vztahu k delikventním dětem je legislativně ošetřena zejména zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

Ministerstvo spravedlnosti ("MS")

Resort spravedlnosti pravidelně sleduje a vyhodnocuje stav soudních agend, provádí tematické a kontrolní prověrky soudních spisů a prověrky úrovně soudních jednání z hlediska rychlosti a plynulosti soudního řízení, v trestních věcech mladistvých pachatelů a vazebních věcech mladistvých pachatelů a ukládá předsedům příslušných soudů opatření k odstranění zjištěných nedostatků. Informace týkající se trestné činnosti mladistvých pachatelů jsou předmětem pracovních porad ministra spravedlnosti s předsedy okresních a krajských soudů.

Činnost Probační a mediační služby ČR ("PMS") v přípravném řízení a v řízení před soudem směřuje k tomu, aby prostřednictvím mediace mladistvý převzal odpovědnost za své jednání a aby mohl vzniklé následky provinění minimalizovat, a to včetně náhrady vzniklé škody a nápravy vztahů s poškozeným. V případě zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého je o tomto úkonu PMS bezodkladně informována. V případě vzetí do vazby jsou orgány činné podle zákona č. 218/2003 Sb. povinny zkoumat důvody trvání vazby s ohledem na to, zda ji nelze nahradit jiným opatřením. V těchto případech tyto orgány postupují v součinnosti s PMS a orgánů sociálně-právní ochrany dítěte. Činnost PMS zahrnuje také osobní kontakt úředníka s obviněným mladistvým, jeho rodinou a dalšími spolupracujícími institucemi a organizacemi.

PMS spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení, s orgány sociálně-právní ochrany dětí, s poskytovateli míst pro výkon trestu obecně prospěšných prací, s poskytovateli probačních, sociálních a terapeutických programů a dalšími státními a nestátními neziskovými organizacemi.

V současné době zaměstnává PMS pouze 224 probační úředníky a asistenty, kteří od roku 2001 evidují již více než 60 tisíc případů. V uvedeném početním stavu nebude možné zvládat dostatečně všechny povinnosti vyplývající ze zákona o soudnictví nad mládeží, a proto je nanejvýš potřebné výrazně posílit personální počty PMS.

Nejvyšší státní zastupitelství ("SZ")

Státní zastupitelství působí jako orgán veřejné žaloby v řízení před soudy a jako orgán dozoru v přípravném řízení. V trestních věcech mladistvých postupuje podle zákona č. 218/2003 Sb.. Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, opatření ukládaná za tyto činy a postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Zákon se vztahuje jak na osoby mladistvé, tak na osoby mladší 15 let. Ty nejsou podle tohoto zákona trestně odpovědné, ale lze v jejich případě použít opatření vedoucí k nápravě, výchově nebo ochraně.

V rámci řízení před soudem má SZ postavení žalující strany a jeho úlohou je zde hájit veřejný zájem. Současně je ve věcech mladistvých státní zástupce povinen věnovat zvýšenou pozornost výkonu dozoru a přezkoumávat, zda byl mladistvý dostatečně poučen o svých právech.

Zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve výchovných zařízeních byla působnost SZ rozšířena o dozor nad dodržováním právních předpisů v těchto zařízeních. Dozor vykonává SZ v jehož obvodu se zařízení nachází.

Státní zástupci se specializují na úseku trestním, ve věcech protiprávních činů dětí a na trestné činy spáchané na dětech, na drogovou trestnou činnost a na úseku netrestním na sociálně-právní ochrany dětí a občanskosoudní řízení ve věcech dětí mladších 15 let a trestně neodpovědných mladistvých podle zvláštního zákona. Státní zastupitelství působí také v jiném než trestním řízení (netrestní oblast působnosti). Netrestní působnost přispívá k odstraňování příčin a podmínek trestné činnosti. SZ je oprávněno podat návrh na zahájení občanského soudního řízení, anebo vstoupit do již zahájeného občanského soudního řízení.

V souvislosti se zákonem č. 218/2003 Sb. je SZ také oprávněno podat návrh na zahájení řízení o uložení opatření dítěti mladšímu 15 let, které se dopustilo činu jinak trestného. Návrh na uložení opatření může SZ podávat i v případě mladistvého, vůči kterému bylo trestní stíhání zastaveno, protože v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání.

Státní zástupci spolupracují se specializovanými policejními orgány, se soudy pro mládež, s orgány sociálně-právní ochrany dětí a PMS, s obecními úřady s rozšířenou působností, se školami a s pedagogicko-psychologickými poradnami.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ("MPSV")

Sociálně-právní ochrana dětí byla v roce 1999 upravena novým zákonem č. 359/1999 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. dubna 2000. Úprava sociálně-právní ochrany tak byla vyjmuta z úpravy sociálního zabezpečení, kam až do přijetí nového zákona náležela. Zákon vymezil úkoly orgánů sociálně-právní ochrany dítěte při ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a při ochraně oprávněných zájmů dítěte.

Soustavu orgánů sociálně-právní ochrany dítěte tvoří Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, MPSV, kraje, krajské úřady, obce, obecní úřady a fyzické a právnické osoby na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany. Hlavní úkoly plní obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Mezi hlavní oblasti sociálně-právní ochrany dětí patří prevence narušení příznivého vývoje dítěte, opatření na ochranu dětí v krizových situacích, zprostředkování osvojení a pěstounské péče, sledování vývoje dětí žijících v náhradní rodinné péči nebo nacházejících se v péči ústavních zařízení, ochrana dětí před sociálně patologickými jevy.

MPSV spolupracuje zejména s PMS, která se podílí např. na vzniku standardizovaných modelů spolupráce založené na systémovém přístupu k práci s klientem.

V oblasti péče o delikventní děti stále přetrvává nedostatečný počet sociálních pracovníků, kteří se problematikou zabývají, a potřeba dalšího vzdělávání zvyšující odborné kompetence těchto pracovníků. Ve snaze získat informace o zajištění výkonu sociálně-právní ochrany dětí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, na něž přešla od 1. ledna 2003 tato působnost ze zaniklých okresních úřadů, vypracovalo MPSV dotazník, který prostřednictvím krajských úřadů distribuovalo na jednotlivé obce s rozšířenou působností. Otázky obsažené v dotazníku byly zaměřeny především na celkové personální zajištění sociálně-právní ochrany a zabezpečení jednotlivých specifických oblastí sociálně-právní ochrany dětí, které vyžadují odbornou specializaci, tj. oblast náhradní rodinné péče, problematiku týraných a zneužívaných dětí a ochranu dětí

vyžadující zvýšenou pozornost vykonávanou kurátory pro mládež. Záměrem bylo zjistit, zda jsou tyto agendy v souladu s metodickým doporučením zabezpečeny speciálním pracovníkem, nebo zda je jejich výkon kumulován s jinou činností sociálně-právní ochrany. Získané údaje o celkových počtech pracovníků ukazují, že personální zajištění výkonu sociálně-právní ochrany dětí není dostatečné. Oproti roku 2002 klesly počty pracovníků o 22 %. S ohledem na počet řešených případů připadajících na jednoho sociálního pracovníka (cca 150 - 200 případů), jehož těžiště práce by mělo primárně spočívat v soustavné terénní sociální práci, je zřejmý alarmující nedostatek počtu pracovníků v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Je evidentní, že počty pracovníků na obecních úřadech bude nezbytné posílit, neboť v opačném případě by mohl být na některých úřadech ohrožen řádný výkon přenesené působnosti svěřené zákonem č. 359/1999 Sb. jednotlivým orgánům sociálně-právní ochrany dětí.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ("MŠMT")

Problematiky prevence kriminality a sociálně patologických jevů jsou v resortu školství formálně dotýká Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na období 2001 - 2004 a současně řada metodických pokynů, které jsou zaměřeny na jednotlivé nežádoucí jevy. Školám jsou v nich doporučena preventivní opatření i správné postupy v případě, že prevence nebyla dostatečně účinná. Jedná se o metodické pokyny týkající se prevence a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, výchovy proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance a prevence a postihu záškoláctví.

Základním nástrojem prevence v resortu školství je Minimální preventivní program, který je komplexním systémovým prvkem v uskutečňování preventivních aktivit ve školách a školských zařízeních. Jeho realizace je pro každou školu a školské zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce. Jako metodickou pomoc k realizaci Minimálního preventivního

programu vydal resort školství "Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení". V tomto dokumentu je řešena i otázka spolupráce škol a školských zařízení s orgány sociálně-právní ochrany dětí, Policií ČR a rodiči, včetně konkrétních doporučení, postupů a souvisejících právních norem. Současně byla zpracována novela informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení "Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané".

Významná je i podpora nevládních aktivit na úrovni nadregionální i krajské v rámci grantového systému resortu.

Na základě vládou schválené Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007 je cílem resortu vytvářet podmínky pro činnost všech subjektů vykonávajících preventivní aktivity a významným způsobem zlepšit podmínky pro realizaci primární prevence podporou těchto aktivit na školách a školských zařízeních. Toho resort školství hodlá dosáhnout především podporou adresně směřovaných projektů na jednotlivé negativní jevy se zvláštním důrazem na prevenci alkoholismu, tabakismu, šikany, komerčního sexuálního zneužívání dětí a mladistvých a užívání drog. Současně se resort školství zaměří na sledování a vyhodnocování účinnosti a efektivnosti realizovaných forem preventivního působení.

MŠMT spravuje - zřizovatelsky nebo metodicky síť školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Do těchto zařízení jsou umisťovány děti se soudem nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou. Dlouhodobě jsou signalizovány problémy spojené zejména s útekem dětí ze zařízení a kriminalitou páchanou na útěku. Např. u trestného činu loupeže se děti umístěné v zařízeních podílejí 37 % jako pachatelé na zjištěných skutcích. Zařízení doposud neměla téměř žádnou možnost použít přiměřená omezení u jedinců se závažnými poruchami chování nebo u mladistvých delikventů. Situace se částečně změnila po znovuotevření specializovaného zařízení v Polance, nyní je možné tyto děti nově umístit.

Ministerstvo zdravotnictví ("MZ")

Aktivity resortu zaměřené na oblast prevence kriminality se týkají zejména vzdělávání zdravotnických pracovníků, kteří přicházejí do kontaktu s obětí trestného činu těsně po jeho spáchání či v rámci trestního řízení. Dále na zdravotníky primární péče a traumatologických oddělení, kteří mohou zachytit známky trestné činnosti. Zvláštní pozornost je věnována detekci případů týrání a zneužívání dětí.

Další oblastí je plnění úkolů uložených vládou ke koncepci a programu protidrogové politiky vlády. Jedná se především o zajištění sítě všech typů léčebných zařízení pro drogově závislé a drogou ohrožené občany a vznik detoxikačních programů pro děti a dospívající. Často se jedná o problémové jedince s diagnostikovanými poruchami chování, které jsou příčinou toho, že se tito mladí lidé dostávají do sítě výchovných zařízení resortu školství. V rámci připravované optimalizace sítě zařízení poskytujících ochrannou léčbu pacientů závislých na návykových látkách plánuje MZ zohlednit také tuto problematiku. Současná síť zdravotnických zařízení orientovaná na spolupráci se zařízeními resortu školství není jasně definovaná a dostupnost příslušných služeb není dostatečně zajištěna. Problematika bude řešena v úzké spolupráci s MŠMT i v rámci připravované Komise MZ pro implementaci koncepce oboru psychiatrie.

Zároveň je potřebné zřídit specializované pracoviště pro výkon ochranného ústavního léčení mladistvých a mladých dospělých agresorů, a to odděleně od pracoviště pro dospělé. Problematika agrese má narůstající tendence a přesouvá se do nižších věkových kategorií.

5.5 Východiska ke snižování trestné činnosti mládeže

Preventivní aktivity cílené proti kriminalitě mládeže vždy a v celém rozsahu vyžadují respektování základních práv dětí a práva na soukromí jejich rodiny. Práva dítěte je třeba dodržovat

od primární prevence až po prevenci terciální, od vyhledávání ohrožených rodin až po zacházení s provinilými dětmi.

V zájmu včasné prevence jde především o včasnou informovanost o závadném chování dětí než přeroste do závažnějších skutků, které je již nutné řešit prostředky trestního práva. Tuto funkci v našem právním řádu plní institut tzv. upozornění, který je blíže upraven v zákoně o rodině. Zákon poskytuje oprávnění třetím osobám upozorňovat na závadové chování dítěte. Oprávněny k tomu jsou fyzické i právnické osoby, spolky, občanská sdružení apod.

V první řadě by na závadné chování dětí měly včas upozorňovat a reagovat školy, a to především na záškoláctví, drobné krádeže, experimentování s návykovými látkami apod. O závadném chování dítěte by měly upozorňovat především rodiče. Na závadové chování dítěte lze upozornit vedle rodičů též orgány sociálně-právní ochrany dítěte, soudy nebo jiné oprávněné orgány (např. policii, státní zastupitelství). Oznámení jsou důvěrná a žádný orgán nesmí prozradit zdroj svých informací, upozorňovatel však není zproštěn povinnosti vypovídat jako svědek v případném občanském či trestním řízení.

Na prevenci kriminality mládeže v České republice se podílí (stejně jako na prevenci kriminality obecně) celá řada subjektů. Jak již bylo řečeno, prioritní úloha náleží rodině a škole, nemalou měrou přispívá též výchovné působení massmédií, především televize. Na preventivních aktivitách se vedle jednotlivců, kteří přicházejí s dětmi do styku v běžné každodenní praxi, podílí celá řada institucí, a to jak státních (např. instituce působící ve sféře sociální, policie včetně obecní, státní zastupitelství, soudy, vězeňství), tak i nestátních (např. zájmová družení občanů, církve, občanské iniciativy, nadace). Při takové jinak veskrze žádoucí pluralitě subjektů zabývajících se prevencí kriminality mládeže, je ovšem nutné zajistit, aby nedocházelo k dublování, překrývání a

křížení určitých aktivit na některých úsecích a na jiných naopak k jejich naprosté absenci.²⁸

K zabránění tohoto nežádoucímu jevu přispívá jasná a jednoznačná vládní politika koncepčně vyhraněná a formalizovaná jako určitý systém. V České republice je systém prevence kriminality mládeže (stejně jako prevence kriminality obecně) realizována na úrovni centrální a místní. Proto je nutné, aby všechny preventivní aktivity, byly činěny na základy přesně vzájemně dohodnutého a vymezeného konceptu, aby se pohybovaly v mezích stanoveného rámce, a to při zachování samostatnosti, kompetencí, odpovědnosti a rovnoprávnosti obou druhů subjektů.²⁹

Pro efektivitu preventivních opatření je v neposlední řadě nutné, aby byla směřována na vhodnou cílovou skupinu dětí. Volba cílové skupiny určuje nejvhodnější preventivní strategii, nejvhodnější prostředí pro ni a okruh osob, které má kromě dítěte zahrnovat. Bez jasné definice skupiny, postupu práce s ní a hodnocení efektivity nemůže být prevence přínosná. Čím více prostředí, v nichž se cílová skupina zdržuje, preventivní program zahrnuje, tím větší je naděje na její ovlivnění, zároveň čím více osob významných pro každého člena skupiny program využije, tím větší je naděje na její ovlivnění.

Lze říci, že jednou z nejnešťastnějších preventivních strategií jsou u všech cílových skupin pokusy ovlivňovat pouze ohrožené děti, a to pouhým poskytováním informací. Ochota dětí přijímat poznatky je závislá na postoji dětí k tomu, kdo je poskytuje. Neoblíbený učitel nemá naději předat dětem poznatky, ovlivňující jejich chování v mimoškolním prostředí. Poznatek má na dítě mnohem větší vliv, je-li spojen s přímou zkušeností dítěte. Proto má větší smysl formou interaktivního učení podporovat rozvoj sociálních kompetencí dítěte než dítě vyučovat teoretickým poznatkům o zločinnosti, jejímu předcházení a trestání. Efektivní preventivní programy nestaví na didaktice obecných pouček, snaží

²⁸ Osmančík, O.: Několik poznámek k otázkám prevence kriminality. České vězeňství, 1996, roč. 2, č. 1-2, s. 31-35.

²⁹ Zoubková, I.: Kontrola kriminality mládeže. 1. vydání. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002, str. 118-120.

se posílit jak sociální kompetenci dětí, tak i kompetenci jejich rodičů, kompetenci učitelů a vychovatelů i kompetenci vrstevníků – zejména těch, kteří jsou v neformálních skupinách dětí přirozenými vůdčími osobnostmi.

V zahraničí se setkáváme s celou řadou preventivních programů zaměřených na úzkou cílovou skupinu dětí, ovšem jen zlomek byl natolik důkladně sledován, aby bylo možné říci, je-li program účinný, nebo ne. Překážkou adekvátního vyhodnocení je především velmi dlouhý časový odstup mezi intervencí a kýženým výsledkem, jenž může přesáhnout i deset let. Vysokým nárokem je rovněž kontrolní skupina neovlivněných rizikových dětí.³⁰

Některým zajímavým zahraničním preventivně-vzdělávacím projektům je pak věnován následující oddíl.

5.6 Strategie prevence kriminality v Evropě a v USA v podobě preventivních programů

Z níže uvedeného zdroje jsem vybrala pro ilustraci zahraničních zkušeností některé zajímavé programy a projekty, které již slouží nebo by mohly sloužit jako inspirace i v našich podmínkách.

Program Oregonského střediska sociálního učení (The Oregon Social Learning Centre Programme), USA

Jednou z nejpečlivěji vyhodnocených iniciativ rodičovského výcviku je Program oregonského střediska sociálního učení. Je určen rodičům agresivních a delikventních dětí. Rodiče jsou školeni, jak používat pozitivní, nenátlakové metody udržování kázně, jak se důsledně a rozhodně vypořádat s antisociálním chováním, jak se s dětmi spíše dohodnout na přijatelných formách chování, než jim je nařídit bez prokonzultování s nimi, jak

³⁰ Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence: situace, východiska, programy*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, str. 259 – 263.

rozvíjet schopnosti rodičů, aby byli schopni řešit problémy a zlepšit komunikaci a interakci uvnitř rodiny.

Oregonský program vedl ke snížení agresivního chování dětí až po dobu jednoho roku a podobné výsledky byly zaznamenány i u krádeží spáchaných dětmi, ačkoliv i zde byly účinky programu pouze krátkodobé. Bohužel čtvrtina rodičů program neukončila a čtvrtina odpadla během roku. Krátkodobá zlepšení týkající se chování dětí musí proto být kompenzací za potíže spojené s udržením motivace rodičů a s omezenými, ne-li přímo neexistujícími dlouhodobými účinky na snížení kriminality.

Dlouhodobé účinky programu rodičovského výcviku na prevenci kriminality páchané mladšími dětmi s poruchami chování je třeba ještě spolehlivě dokázat.

Klinické intervence využívající výcviku určeného rodičům agresivních dětí a dětí s poruchami chování bývají intenzivní a drahé. Není vždy jednoduché získat a udržet motivaci rodičů. Návštěvy domácností, kombinované s využíváním různých stimulů a s připomínáním nutnosti navštěvovat kurzy, mohou zvýšit zapojení rodičů do programu.

Perryho projekt pro předškolní děti (The Perry Pre-School Project), USA

Tento projekt byl zahájen v roce 1962 a představuje nejznámější příklad programu určeného předškolním dětem, který byl vytvořen s jasným cílem snížit riziko vzniku delikvence. Náhodně vybraných 123 černošských dětí ve věku tří let, které pocházely z rodin s nízkým socioekonomickým postavením, bylo většinou na dobu dvou let zařazeno do programu rozvoje předškolních dětí a do kontrolní skupiny (58 do experimentální a 65 do kontrolní). Téměř polovinu rodin tvořily rodiny s jedním rodičem; většina rodičů měla nízké IQ, nízkou úroveň vzdělání, jejich míra zaměstnanosti byla rovněž nízká a žili v přeplněných bytech. Samotný program se snažil zapojit děti do plánovaných školních aktivit, aby se dosáhlo jejich intelektuálního a sociálního rozvoje. Týmy učitelů byly ve styku s žákem velmi často, 2,5

hodiny denně, po dobu třiceti týdnů každý rok. Navíc, učitel jedenkrát týdně asi na 1,5 hodiny navštěvoval matku a dítě v domácnosti.

Po dobu šestnácti let byly shromažďovány informace o všech dětech od jejich tří do jedenácti let věku, a ve věku 15, 19 a 27 let. Informace např. zahrnovaly údaje o jejich školním prospěchu, jejich postojích, záznamy o zaměstnání, policejní záznamy a vlastní výpověď o jejich trestné činnosti. Studie zjistila, že ty děti, které byly zapojeny do předškolního programu, vykazovaly ve škole lepší prospěch, dosáhly vyššího vzdělání a existovala větší pravděpodobnost, že odmaturují a získají zaměstnání. Výskyt těhotenství u mladistvých dívek byl mnohem nižší – asi poloviční – a míra uvěznění byla nižší o 40% ve srovnání s devatenáctiletými jedinci z kontrolních skupin. Jeden ze tří jedinců z kontrolní skupiny ve věku 27 let byl zatčen pětkrát nebo vícekrát, zatímco ze skupiny, která navštěvovala předškolní program, to byl jeden ze čtrnácti.

Pro účinné předškolní programy jsou charakteristické tyto znaky:

- dobře kvalifikovaný personál, který absolvoval zvláštní výcvik v oblasti raného vývoje dítěte, vč. zdůrazňování uspokojovat změněné potřeby dětí a rodin, jakmile jsou tyto potřeby evidentní;
- takové učební osnovy, které se opírají o vývoj dítěte a mají jasně vytyčené cíle, jež umožňují dětem plánovat vlastní aktivity; tyto cíle by měly zahrnovat posilování nezávislosti, rozvoj sebeúcty, výuku trvalým dovednostem a učení se tomu, jak řešit problémy;
- významná podpora, správné vedení a vyhodnocení učebních osnov;
- vysoký koeficient učitel : žák (poměr nepřevyšující 1:8), existence mladých tříd (asi se 16ti žáky) a pokud možno zapojení každého dítěte do programu minimálně po dobu dvou let;
- úzká spolupráce učitelů s rodiči a společenstvím, vč. co nejširšího zapojení již do fáze plánování programu;

• integrace s jinými místními úřady a službami, zejména zdravotními, bytovými, vzdělávacími, zaměstnaneckými a se službami sociální péče.

Jedním z hlavních poučení vyplývajících z vyhodnocení rané intervence tohoto druhu je, že kombinace podpory rodiny a předškolní výchovy je pravděpodobně účinnější než pouhé zaměření se na dítě nebo na rodinu.

Projekt „Bezpečná škola“ (The School Safety Project), Francie

Tento projekt si klade za cíl omezit výskyt šikany a násilí ve školách a zvýšit bezpečnost dětí cestou do a ze školy. Nezaměstnaní, nekvalifikovaní mladí lidé s poněkud originálními názory na učitele a školství jsou zaměstnáváni jako prostředníci nebo dohlážitelé. Nováčci absolvují osmidenní výcvik zaměřený na problematiku dětí a adolescentů, včetně problematiky zneužívání drog, problematiky deviantního chování a bezpečnosti v dopravě. Školy uzavírají s nováčky smlouvu na dobu šesti měsíců, během níž absolvují zaměstnanecký výcvik. Jejich práce je různorodá, od výpomoci učitelům při zajištění dozoru nad dětmi v době oběda a po vyučování, až po roli prostředníků mezi žáky, kteří se zapojují do šikany nebo rvaček. Na školách, které zaměstnávají tyto mladé lidi, došlo k výraznému snížení násilného chování a ke zlepšení vztahů mezi učiteli a žáky. Důkazy podporující tato zjištění však nesplňují přísná vědecká kritéria.

Nejúčinnějším způsobem, jak snížit nebo omezit výskyt šikany, je tzv. „celoškolní“ přístup, vyvinutý v Norsku. Jeho podstatou je zvyšování vědomí o problému šikany mezi učiteli, rodiči a žáky. Ti všichni jsou zapojeni do formulování postupů namířených proti šikaně, a jsou zárukou toho, že na škole panuje takové ovzduší, v němž jsou případy šikany ihned oznamovány. Škola na sebe musí vzít plnou odpovědnost za upřednostnění a realizaci strategií namířených proti šikaně.

Iniciativa namířená proti šikaně (Anti-Bullying Initiative), Norsko

Nejdříve proběhla celostátní kampaň zaměřená na snížení výskytu šikany na školách v Norsku, v jejímž rámci byly školám a rodičům poskytnuty pomoc a informace o tom, jak snížit či zabránit šikaně. Poté byla vyhodnocena efektivita tohoto programu na 42 školách ve městě Bergen využívajícího přitom quasi-experimentálního vzorku. Program sledoval čtyři hlavní cíle: uvědomění si problému šikany; docílit aktivního zapojení učitelů a rodičů; vypracovat jasné předpisy proti šikaně, a obětem poskytovat podporu a ochranu. Na úrovni školy, třídy a na individuální úrovni byla zavedena řada opatření, jako např. přijetí specifických předpisů o šikaně, zařazení přednášek o šikaně do školních osnov, vyzvání obětí, aby ohlašovaly případy šikany, a zlepšení systému dozoru po škole.

Kromě dopadu na šikanu se v rámci vyhodnocení také měřily účinky programu na omezování kriminality (vandalismu, krádeží, vloupání a podvodu) a na výskyt protispolečenského chování ve škole. Výsledky jsou povzbuzující, protože došlo k výraznému snížení rozsahu šikany a míry viktimizace ve škole i mimo školu (zde v poněkud menším rozsahu). Zjištěno bylo i krátkodobé (osmiměsíční) a dlouhodobé (dvacetiměsíční) snížení kriminality a protispolečenského chování. Ukázalo se také, že tyto výsledky jsou důsledkem programu samotného a že neexistuje žádný důkaz o přesunu těchto jevů jinam.

Projekt Pathe, USA

Pathe projekt byl kombinací plánované institucionální změny s iniciativami opírajícími se o jedince. Jeho cílem bylo zvýšit úroveň dosaženého vzdělání a snížit výskyt delikventního chování. Projekt se snažil snížit výskyt kriminality a výtržností na školách i počet propadajících žáků, a to změnou ovzduší ve škole a posílením sociálních vazeb a zvýšením sebevědomí žáků. Těchto cílů mělo být dosaženo posilováním vzájemné úcty a spolupráce,

zvyšováním pocitu sounáležitosti žáků ke škole, zlepšováním vzájemné komunikace, zvyšováním podílu žáků a učitelů na plánování a realizace změn probíhajících na škole, vytyčováním jasným, správným a důsledně uplatňovaným pravidel a zvyšováním schopností učitelů a žáků zvládnout třídu. Program se skládal z pěti hlavních komponentů:

a) vytvoření týmů složených ze žáků, učitelů, rodičů, vedení školy a zástupců různých organizací fungujících v komunitě. Jejich úkolem bylo zvážit a poté realizovat změny školních osnov a kázeňského řádu.

b) inovace všeobecně vzdělávacího systému s cílem zlepšit přístupy ověřování dosažených studijních výsledků, včetně uplatňování týmového učení, které zvyšuje sebevědomí žáků a zlepšuje jejich školní výsledky.

c) aplikace některých opatření, která sledují zlepšení ovzduší ve škole, jako např. „školní kampaň za dosažení pocitu hrdosti být žákem školy“ nebo pořádání volných tribun, kde by žáci diskutovali o záležitostech, které je zajímají.

d) rozumný přístup rodičů k dospívajícím dětem. Rodiče by měli pochopit, že se jejich děti dostávají do postavení dospělých, a v důsledku toho by měli zaujmout smířlivější přístup při jednání s nimi o stanovení pravidel chování a o vymezení hranic nově nabyté svobody. Mělo by dále dojít ke zlepšení podmínek přechodu žáků ze školy do zaměstnání a na střední školu nebo do učení, včetně zajištění kurzů získávání dovedností v souvislosti s hledáním a udržením si zaměstnání.

e) poskytnutí speciálních vzdělávacích a poradenských služeb dětem s problémovým chováním nebo problémy s učením.

Program byl uskutečněn v osmi, převážně černošských školách v chudinských čtvrtích, přičemž dvě ze škol sehrály úlohu kontrolní skupiny. Prostřednictvím testů realizovaných před a po zavedení změn každá škola rovněž plnila sebekontrolní roli. Pátá součást programu byla vyhodnocena prostřednictvím tzv. „pravdivého experimentu“ (tzn., že na základě náhodného výběru bylo rozhodnuto, který z žáků, jenž přicházel v úvahu, bude

zařazen do experimentální a který do kontrolní skupiny). Údaje o celé řadě ukazatelů, včetně výskytu delikvence a chování na školách, byly získávány z úředních záznamů a z vlastních výpovědí žáků.

Výsledky ukazují, že realizace institucionální změn měla sice malý, ale měřitelný vliv na výskyt delikvence a chování na školách. Podobná zlepšení nebyla zaznamenána, pokud jde o školní prospěch, docházku a získání sebevědomí žáky. Bylo však dosaženo zvýšení pozitivních vazeb žáků ke škole, zlepšení morálky personálu, zvýšení bezpečnosti žáků ve školách a důslednějšího dodržování školního řádu. Naproti tomu individuálně zaměřená opatření neměla žádný vliv na výskyt delikvence, školní prospěch nebo sebevědomí žáků, ale poněkud přispěla ke zlepšení školní docházky. Naneštěstí byly údaje shromažďovány pouze v průběhu realizace projektu, takže nejsou k dispozici žádné informace o tom, zda zjištěná zlepšení přetrvala i po jeho skončení.

Program léto a mládež (Été-Jeunes), Francie

Tento program obsahuje celou škálu aktivit určených mladým lidem; zaměřuje se na dlouhé období letních prázdnin, během nichž je úroveň formálního dohledu nejnižší. Hlavní zásadou, jíž se řídí program Été – Jeunes je, že činnosti, od sportovních aktivit až po pořádání diskoték a filmových představení pod širým nebem, by pokud možno měly co nejvíce reprezentovat zájmy a přání mladých lidí samotných a neměly by se nařizovat „shora“. Osoby mladší 25ti let mohou za minimální poplatek získat na letní aktivity zvláštní průkazku, která pokrývá všechny nabízené možnosti. Použití průkazek umožňuje organizátorům programu monitorovat účast a přesně vymezit ty součásti programu, které nejsou pro mládež atraktivní. V rámci programu jsou zaměstnáváni tzv. „propagátoři“ („animateurs“), jejichž úkolem je podněcovat a organizovat zapojování mladých lidí do některé z nabízených aktivit (např. účast na stanovém táboře), a integrovat mladé

pachatele, jimž byl nařízen dohled, s ostatními účastníky programu.

Hlavním smyslem programu „Léto a mládež“ je začleňovat marginální a etnické minoritní skupiny do „hlavního proudu“ společenských a sportovních aktivit. Jeho organizátoři se snaží zaměřit na populaci imigrantů takovým způsobem, který by neohrozil, nebo nenarušil jejich kulturní a náboženskou identitu. Dosažení tohoto cíle napomáhá získání a zapojení vůdců minoritních gangů do funkce „propagátorů“ a pracovníků s mládeží.

Sosjale Joenits, Nizozemsko

V Nizozemsku existuje asi 60 poradních středisek pro mládež (Sosjale Joenits). Ta nabízejí mladým lidem ve věku 11 – 25 let (většinou jsou ve věku 16 – 20 let) různé rady a formy podpory týkající se bydlení, zaměstnání, vzdělání, profesního výcviku, sociálního zabezpečení a problémů spojených s užíváním drog či alkoholu. Přístupují k dětem individuálně a úzce spolupracují s policií. Prostředky, kterými disponují, jsou určeny zejména útěkářům z domova, nezaměstnaným, bezdomovcům a dalším ohroženým mladým jedincům. V rámci své činnosti se jim snaží pomáhat v tom smyslu, aby se sami snažili řešit svou situaci. Např. Od útěkářů z domova, kteří žádají Středisko o poskytnutí ubytování, se požaduje, aby absolvovali výcvikové kurzy ještě před tím, než jsou přijati do ubytovny. Důraz se klade na to, aby se mladí lidé naučili přijímat rozhodnutí, aby si osvojili za ně nést následky, jsou rovněž vedeni k získání sebedůvěry a sebeúcty a posléze k tomu, že navzdory omezením a obtížím, které jim život může připravit, pořád mají svou důstojnost. Podobně jako ve Francii i nizozemská střediska pro mládež zaujala přístup založený na snaze začleňovat mladé lidi do společnosti nebo komunity, kterou se cítí být odmítnuti nebo v níž mají pocit odcizení. Avšak neexistují žádné poznatky vypovídající o možnostech při prevenci trestné činnosti.

Samotná existence středisek pro mládež není zárukou toho, že budou navázány a rozvíjeny vztahy s nejméně odcizenými mladými lidmi a s těmi, u nichž existuje největší riziko páchaní trestné činnosti. V tomto směru může slavit velké úspěchy neustranná a samostatně prováděná práce s mládeží. Protože výzkum svědčí o tom, že samostatně prováděná práce s mládeží může zlepšit úroveň společenského přizpůsobení, může mít i důležitý nepřímý vliv na sklony některých mladých lidí páchat trestnou činnost. Z přehledu, v němž jsou analyzovány experimenty zabývající se včasnou prevencí kriminality mládeže, vypracovaného americkým ministerstvem spravedlnosti vyplynulo, že pouze jeden z deseti projektů byl považován za účinný. Jednalo se o Wincroftský projekt s mládeží, který byl realizován v polovině 60. let a dodnes představuje jeden z mála úspěšných příkladů práce s mladými lidmi, orientované na prevenci.

Wincroftský projekt

Projekt spočíval ve využití práce vyčleněných terénních asistentů (street-workerů), jejichž hlavním úkolem bylo navázat kontakt a rozvíjet vztahy s mladými pachateli žijícími v dělnických komunitách s vysokým výskytem kriminality. Projekt byl vyhodnocen z hlediska sociálního přizpůsobení a z hlediska kriminálních aktivit mladých lidí. Iniciativy byly zaměřeny na skupinu 54 patnáctiletých chlapců, která byla srovnávána s kontrolní skupinou 74 chlapců; experiment trval 31 měsíců. Studie vypracovaná o rok později se snažila zjistit, zda po ukončení projektu přetrval určitý, jím dosažený efekt. Výsledky jsou docela povzbudivé.

Srovnání experimentální a kontrolní skupiny prokázalo statisticky významné rozdíly mezi nimi. Jedinci z experimentální skupiny si vedli lépe než z kontrolní, pokud jde o počet případů projednávaných soudem, počet odsouzení a počet vlastních výpovědí o spáchané trestné činnosti v průběhu realizace projektu. Z analýzy policejních záznamů rok po ukončení projektu vyplynulo, že jedinci z experimentální skupiny se méně často

dostali do styku se systémem trestní justice, a že se méně často dopouštěli trestné činnosti. Dopustili se však většího počtu deliktů než v době trvání experimentu a zdálo se, že spáchané trestné činy jsou závažnější povahy. To svědčí o tom, že projekt v určitém směru u některých jedinců pouze oddálil páchání kriminality a že po jeho ukončení se chování zkoumaných mladých lidí opět zhoršilo.

Hodnotitelé projektu zjistili, že měl největší efekt na nejméně narušené chlapce. To by mohlo svědčit o tom, že některé iniciativy by měly být zaměřeny spíše na jedince, u nichž existuje riziko spáchaní trestné činnosti, než na odsouzené pachatele, na tuto dedukci by však mělo být nahlíženo obezřetně, protože Wincroftský projekt se zaměřil pouze na odsouzené pachatele.³¹

---

³¹ Válková, J. Strategie prevence kriminality v Evropě a v USA v podobě preventivních programů. Výňatek z publikace Johna Grahama a Trevora Bennetta. Příloha časopisu Policista č. 10/1997.

6. Prevence kriminality v Královéhradeckém kraji

Na prevenci kriminality v Hradci Králové se podílí několik subjektů, a to jak z veřejnoprávní, tak soukromoprávní sféry. Pravděpodobně nejdůležitějším orgánem prevence je Městská policie Hradec Králové, která pro prevenci kriminality zřídila specializované oddělení. Dle nápadu trestné činnosti Hradec Králové (na rozdíl od blízkých Pardubic) nedosáhl na finanční podporu poskytovanou v rámci Programu Partnerství. Preventivní aktivity Městské policie HK, rozpočtové složky města Hradec Králové, jsou tudíž financovány zejména z příspěvků obec a kraje, jako doplňkový zdroj jsou pak využívány granty Ministerstva vnitra.

Městská policie na poli prevence kriminality úzce spolupracuje s neziskovými organizacemi působícími v královéhradeckém kraji – zejména s nízkoprahovým centrem Salinger, ambulantním centrem Laxus a Střediskem výchovné péče pro děti a mládež Hradec Králové Domino.

6.1 Preventivní aktivity Městské policie Hradec Králové

Činnost oddělení prevence kriminality Městské policie Hradec Králové probíhá od počátku roku 2003. Založením oddělení prevence kriminality získala Městská policie Hradec Králové obdobně jako jiné městské policie v České republice vlastní odborné pracoviště, jehož prostřednictvím se nyní může kvalitněji a ve větší míře zapojovat do systému prevence kriminality na úrovni města.

V současné době je oddělení prevence kriminality tvořeno dvěma stálými pracovníky s osvědčením strážníka, kteří mají ukončené středoškolské a vysokoškolské vzdělání pedagogického směru. Oddělení prevence kriminality má k dispozici moderní pracoviště, jehož součástí je také nedávno pro občany a návštěvníky města otevřené infocentrum prevence kriminality. Protože základním nástrojem preventivního působení je

poskytování aktuálních informací, používá oddělení prevence kriminality ke své činnosti tištěný informačně vzdělávací materiál (tematicky zaměřené letáčky, brožurky, samolepky apod.). Pracoviště oddělení prevence kriminality je dislokováno na útvaru Městské policie Hradec Králové v ulici Dlouhá čp. 211.

Aktivita oddělení prevence kriminality jsou orientovány na primární prevenci, která je v současné době zaměřena převážně na věkovou kategorii dětí a mládeže. Primárně preventivní činnost je realizována formou besed, přednášek, prezentací činnosti Městské policie Hradec Králové, provozem infocentra prevence kriminality a ukázkami z činnosti strážníků (sebeobrana, služební kynologie, technika).

Strážníci oddělení prevence kriminality působí zejména na základních a středních školách, především v katastrálním území města Hradce Králové, a v jeho okolí (Smiřice, Nový Bydžov, Předměřice, Třebechovice pod Orebem, Osice, Stěžery). Základem pro realizaci preventivních aktivit ve školním prostředí je zájem vedoucích pracovníků škol a školních zařízení, zájem pedagogů a vychovatelů. Na základě konkrétních požadavků pedagogů jsou oddělením prevence kriminality realizovány besedy a přednášky na šest základních aktuálních témat, která jsou zaměřena na prevenci kriminality a jiných sociálně patologických jevů a jsou upravena pro cílovou věkovou skupinu dětí a mládeže. Výše uvedená témata jsou součástí programu nazvaného „**Pořádek a bezpečí v našem městě**“ a pro předškolní děti je připraven miniprogram nazvaný „**Povídání se strážníky**“. Společným cílem při realizování preventivních programů je získávání aktivního zájmu dětí o zlepšování vztahů v jejich třídě či jiném kolektivu, o solidaritu a toleranci, zvýšení znalostí základních demokratických práv a svobod, schopnosti rozlišení protiprávního jednání atd. Děti jsou rovněž seznamovány s kompetencemi a úkoly strážníků městské policie, s tím, že se mohou na strážníky kdykoliv obrátit se svou žádostí o pomoc, radu či informaci.

Preventivně zaměřené programy jsou připraveny také pro dospělé, zejména pro další potencionálně nejohroženější kategorie obyvatel, kterou tvoří handicapovaní občané a senioři. Aktivita

oddělení prevence kriminality Městské policie Hradec Králové však nejsou zaměřeny pouze na vlastní činnost. Do pracovní náplně oddělení patří mimo jiné spolupráce s koordinátorem prevence kriminality Magistrátu města Hradec Králové, členství v komisi pro prevenci kriminality při Radě města Hradec Králové, spolupráce s okresním ředitelstvím Policie České Republiky, s ČČK, Odborem sociálně právní ochrany dětí MmHK, působení v rámci projektu „Bezpečná třída“, který je příspěvkem k prevenci a řešení závažných vztahových problémů mezi žáky na školách v Hradci Králové a jeho okolí, spolupráce s partnery zapojenými do činnosti Infocentra prevence kriminality Městské policie v Hradci Králové, spolupráce s ostatními odděleními prevence kriminality jiných městských policií a dalšími státními i nestátními institucemi a organizacemi.

6.2 Preventivní program „Pořádek a bezpečí v našem městě“

Primárně preventivní program „**Pořádek a bezpečí v našem městě**“, je určen pro sociálně patologickými jevy nejohroženější skupiny obyvatel, tedy zejména děti a mládež. Cílem programu je podpora současných společenských aktivit zaměřených na zamezení výskytu či nárůstu sociálně patologických jevů mezi dětmi a mládeží. Jedná se zejména o kriminalitu dětí a mládeže, toxikomanii, gamblerství či asociální jevy, které se vyznačují agresivitou pachatelů jako jsou např. šikana, vandalismus, výtržnictví a extremismus v jakékoliv podobě.

Program „Pořádek a bezpečí v našem městě“ se skládá z **besed a přednášek**. Témata jsou zpracována tak, aby svým charakterem byla srozumitelná a aktuální pro danou cílovou skupinu. V rámci primárně preventivní činnosti na základních a středních školách vychází Městská policie Hradec Králové z vlastních programů, které jsou inspirovány mezinárodním preventivním programem „Street Law“ (v ČR znám pod názvem „Právo pro každý den“). Důležitým prvkem v činnosti jsou také

praktické zkušenosti a poznatky strážníků oddělení prevence kriminality z přímého výkonu služby u Městské policie v Hradci Králové.

Do programu jsou zahrnuty také **praktické ukázky** z činnosti strážníků Městské policie Hradec Králové (služební kynologie, sebeobrana strážníků, prezentace výstroje a výzbroje používané Městskou policií v Hradci Králové).

Besedy a přednášky jsou tvořeny následujícími tématy:

1. téma : Kompetence a činnost městské policie

Téma stručně popisuje historický vývoj institutu Městské a Obecní policie od doby „hradních stráží“ ve středověku až po současnost. Přibližuje posluchačům službu strážníka, uniformu a její varianty, specializace strážníků, identifikační znaky MP, veškerá oprávnění strážníků a jejich povinnosti. Popisuje 12-ti hodinovou službu strážníka, kde se občané mohou s hlídkou MP setkat, kdy a v jakém případě se mohou na strážníka obrátit. Posluchači jsou taktéž informováni o tom, kdo je zřizovatelem MP a jaký rozdíl je mezi MP a PČR.

2. téma: Co je šikana

Toto závažné téma se doporučuje především žákům od 4. ročníku základních škol. U žáků 4. a 5. tříd je kladen důraz především na hodnotu přátelství a kamarádství, strážníci se snaží vysvětlit jim pocity, jaké má člověk, kterému někdo ubližuje. Učí je, jak se šikaně mají bránit a kde mají hledat pomoc. Zároveň je zdůrazněno, že největší chybou je, když se o problému mlčí, když samotná oběť nebo okolí je k problému nevšímavé. Se staršími žáky jsou pak probrány též trestně-právní následky šikany.

3. téma: Přestupky

Téma přestupky je doporučeno pro žáky 2. stupně základních škol. Žáci se seznámí s pojmem přestupek, co je přestupek, jaký je rozdíl mezi přestupkem a trestným činem, kde jsou přestupky uvedeny (přestupkový zákon a trestní zákon), kdy a kde se setkávají s pravidly a se zákony. Dále je probíráno, jak se řeší doma, v rodině, na škole nebo v kroužku porušení pravidel. Strážníci taktéž informují o tom, jakých přestupků se dopouštějí děti a mládež dané věkové kategorie nejčastěji, jaká je trestní odpovědnost a jaké jsou případné sankce. Vysvětleny jsou též pojmy krajní nouze a nutná obrana.

4. téma: Správné chování účastníků silničního provozu

Toto téma je určeno především pro děti předškolního a školního věku do 12 let. Problematice dopravní výchovy se oddělení prevence kriminality věnuje po teoretické stránce a v jarních měsících rozšiřuje výuku i po teoretické stránce na dopravním hřišti. Obsahem hodin je seznámit děti s povinnostmi účastníka silničního provozu, povinnostmi cyklisty, chodce, nejčastějšími dopravními přestupky dětí a mládeže, povinnou výbavou jízdního kola. Součástí výuky je upozornění, jak samy děti mohou přispět ke zvýšení své bezpečnosti v silničním provozu – používání ochranné přilby, reflexních doplňků. Starší děti si zkusí vyplnit dopravní test.

5. téma: Právo, morálka, odpovědnost

Toto téma je doporučeno pro 2. stupeň základních škol. Je to stručný pohled do historie vzniku práva, proč a jak vzniklo. Děti se snaží příklady najít v historii, kdo, kde a jakým způsobem právo uplatňoval (jak vypadalo právo, které bylo uplatňováno za doby kamenné, Sparty, středověku, komunismu, současnosti...). Důležitou součástí přednášky je upozornění na prameny, kde je možné zákony najít, posluchači se též aktivně zapojují do debaty a

vyjadřují se k tomu, které zákony oni sami skutečně znají. Velká část tohoto tématu je věnována porušením zákonů a jejich následkům, trestům a sankcím. Poslední část je pak věnována otázkám morálky: Co je morálka, kde se s ní setkáváme? Jaký je rozdíl mezi morálkou a právem? Co je morální a nemorální? Na příkladech děti rozhodují o morálním a nemorálním chování. Co je odpovědnost, kdy je člověk za své činy odpovědný a kdy není? Proč právo, morálka a odpovědnost spolu souvisí?

6. téma: Jak se chovat k neznámým lidem

Téma, které je aktuální pro děti od předškolního věku až pro mládež středoškolskou. Zároveň je zaměřeno i na seniory a handicapované občany, kteří jsou potencionálně ohroženější skupinou našich obyvatel. Obsah besedy se liší podle cílové skupiny, se kterou je beseda realizována. Vychází se z vysvětlení obecných zásad bezpečnosti, způsobu verbální komunikace s neznámou osobou. Posluchači jsou seznámeni se zásadami bezpečného chování na ulici, v bytě, s nutnou opatrností, používáním kukátek a bezpečnostních zámků, znalostí čísel tísňového volání. S malými dětmi se nacvičují modelové situace, na kterých se učí správně a bezpečně reagovat.

7. téma: Praktická výuka dopravní výchovy a základů první pomoci na dopravním hřišti

Všesportovní stadion v Malšovicích

Výuka probíhá v jarních a podzimních měsících za spolupráce ČČK a DDM Smiřice. Je zaměřena na praktické prověření znalostí, které děti získaly při teorii, během školního roku.

8. téma: Dopravní výchova v Mateřských školách – projekt „Vidět a být viděn“

Základy dopravní výchovy jsou v MŠ zaměřeny především na prvky bezpečného pohybu v silničním provozu, přecházení přes přechod, děti se formou hry učí bezpečnému chování.

9. téma: Pro ženy a dívky je připraven minikurz základních prvků sebeobrany.

V rámci preventivních aktivit využíváme informativního tištěného materiálu, kterým doplňujeme jednotlivá témata námi realizovaných přednášek a besed.

Časová náročnost jedné besedy či přednášky pro konkrétní třídu je cca 60 minut. Praktické ukázky činnosti strážníků jsou zpravidla realizovány přímo v areálu školy (školní hřiště, větší travnatá plocha) za příznivého počasí pro maximální počet cca 200 žáků.

7. Seznam citací

1. Kuchta, J., Válková H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 140 – 141.
2. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 170 - 172.
3. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 10.
4. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 13.
5. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 179.
6. Gjuričová, J.: Prevence kriminality ve městech. Policista, 1996, č. 12, str. 3.
7. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 180.
8. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 187.
9. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 23.
10. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 17.
11. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 182 - 183.
12. Graham, J. – Bennett, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a Severní Americe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, str. 94.
13. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 18 - 22.
14. Graham, J. – Bennett, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a Severní Americe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, str. 119.
15. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 186 - 187.
16. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 22.

17. Gjuričová, J.: Prevence kriminality ve městech. *Policista*, 1996, č. 12, str. 3.
18. Zapletal, J. a kol.: *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 24.
19. Večerka, K a kol.: *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 7.
20. Graham, J. – Bennett, T. *Strategie prevence kriminality v Evropě a Severní Americe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, str. 25.
21. Kaiser, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*; Z něm. Přel. Helena Válková. 1. vyd. Praha; Mnichov: C. H. Beck, 1994, str. 92
22. Zapletal, J. a kol.: *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, str. 25 - 27.
23. Večerka, K. a kol.: *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 159.
24. Martinková, M.: *Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině*. 1. vyd. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 1.
25. Kopecká, B.: *Zvláštní zpráva o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci*. Příloha časopisu *Policista* č. 10/1998
26. Marešová, A.: *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. 1. vydání. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997, str. 34.
27. Gjuričová, J.: *Aktuální stav a výchova ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže*. *Časopis Sociální práce* č. 4/1998, str. 36 – 41.
28. Osmančík, O.: *Několik poznámek k otázkám prevence kriminality*. *České vězeňství*, 1996, roč. 2, č. 1-2, s. 31-35.
29. Zoubková, I.: *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002, str. 118-120.
30. Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence: situace*,

východiska, programy. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, str. 259
– 263.

31. Válková, J. Strategie prevence kriminality v Evropě a v USA
v podobě preventivních programů. Výňatek z publikace Johna
Grahama a Trevora Bennetta. Příloha časopisu Policista č.
10/1997.

8. Seznam použité literatury:

1. Bubelíni, J.: Prevencia kriminality. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2001.
2. Gjuričová, J.: Aktuální stav a výchova ke snižování trestné činnosti dětí a mládeže. Časopis Sociální práce č. 4/1998.
3. Gjuričová, J.: Prevence kriminality ve městech. Policista, 1996, č. 12.
4. Gjuričová, J.: Prevence se musí vyplatit – prevence kriminality ve městech. Kriminalistika č. 2/1999.
5. Gjuričová, J.: Strategie prevence kriminality v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996.
6. Helus, Z.: Psychologické problémy socializace osobnosti. Praha: SPN; 1973.
7. Holas, J. a Večerka, K.: Preventivní aktivity v názorech obyvatel měst. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993.
8. Kaiser, G.: Kriminologie: Úvod do základů; Z něm. Přel. Helena Válková. 1. vyd. Praha; Mnichov: C. H. Beck, 1994.
9. Keller, J.: Úvod do sociologie. Praha: SLON, 1992.
10. Koníček, T., Kocábek, P.: Prevence kriminality v teorii a praxi. Policista č. 11/1998.
11. Kopecká, B.: Zvláštní zpráva o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci. Příloha časopisu Policista č. 10/1998
12. Kraus, B.: K současným problémům mládeže. Praha: Horizont, 1990.
13. Kuchta, J., Válková H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005.
14. Marešová, A.: Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.
15. Martinková, M.: Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.
16. Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. 1. vydání.

- Praha: Portál, 1998.
17. Musgrave, P.W.: The Sociology of Education. London: Methuen, 1985.
  18. Nešpor, K. – Csémy, L.: Alkohol, drogy a vaše děti. FIT IN, Sportpropag, Praha.
  19. Nikl, J.: Sociálně patologické jevy u mládeže se zaměřením na jejich prevenci. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2000.
  20. Novotný, O. a kol.: Kriminologie. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004.
  21. Osmančík, O.: K problematice kontroly kriminality. Kriminální č. 3/1993.
  22. Osmančík, O.: Několik poznámek k otázkám prevence kriminality. České vězeňství, 1996, roč. 2, č. 1-2.
  23. Říčan, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995.
  24. Sak, P.: Sociální vývoj mládeže. Praha: SPN, 1985.
  25. Stejskal, F. a kol.: Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice. Praha: Policejní akademie ČR, 1999.
  26. Suchý, O. – Švancar, Z.: Mládež a kriminalita. Praha: Melantrich, 1972.
  27. Válková, J. Strategie prevence kriminality v Evropě a v USA v podobě preventivních programů. Výňatek z publikace Johna Grahama a Trevora Bennetta. Příloha časopisu Policista č. 10/1997.
  28. Večerka, K. a kol.: K modelu prevence kriminality na místní úrovni. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993.
  29. Večerka, K. a kol.: Prevence kriminality v teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.
  30. Večerka, K., Holas, J., Štěchová, M., Diblíková, M.: Sociálně patologické jevy u dětí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000.
  31. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 4. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002.
  32. Zoubková, I.: Kontrola kriminality mládeže. 1. vydání. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.
  33. Zoubková, I., Nikl, J., Černíková, V.: Kriminalita mládeže. Praha: Policejní akademie ČR, 2001.

Internetové zdroje:

<http://www.ok.cz/iksp/>

[http://hradeckralove.org/cz/magistrat/odbory/usek_primatora/mest
ska_policie/_Prevence01.html](http://hradeckralove.org/cz/magistrat/odbory/usek_primatora/mest
ska_policie/_Prevence01.html)

<http://www.svitavy.cz/pkb/projekty/svi/>

<http://justice.cz/>

<http://mvr.cz/prevence/index.html>

http://www.crime-prevention-intl.org/kb_intro.php

<http://www.prevention.gc.ca/en/library/index.html>

<http://www.bestpractices.org/>

9. Přílohy

Infocentrum prevence kriminality se nachází v budově ředitelství Městské policie Hradec Králové v Dlouhé ul. 211

Ukázky služební kynologie

Besedy na základních a středních školách v rámci primárně preventivního programu „Pořádek a bezpečí v našem městě“

Ukázky sebeobranы

„Nejméně stojí naši společnost trestné činy a přestupky, které se nikdy nestanou“